

2282

సామలసాగరం

భారతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

సంపాదకుడు: విద్యాన్ బుల్లసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 3

రాజమహేంద్రవరము 16-9-1980

సంచిక 22

—* ఈ సంచికలో *—

1) విశ్వనాథ మేనకా విశ్వామిత్రము.	8) కవికర్ణరసాయనం - పరిశీలనావశ్యకత.
2) తాంబూలము.	9) విత్తే ముందు. (పద్య)
3) జాషువాగారి ఎలెజీ - 'బాపూజీ'	10) గోదావరి పుష్కరాళు - తల్లి గోదావరి.
4) జానపదుల ప్రణయం.	11) గ్రంథసమాలోచన.
5) విజయ దీపిక. (గేయ)	ఎ) చక్రతీర్థ మాహాత్మ్యము.
6) బాపురెడ్డి గేయాలు.	బి) రాజమహేంద్రవరము.
7) బ్రతుకు పడవ. (పద్య)	సి) యేసుకృష్ణీయము.

1—10—1980 సంచికలో ప్రబంధ కృంగారములో శిల్పచమత్కృతులు, కృష్ణమంజరి తరిగొండ వెంగమాంబ, బాపూజా అశాభకావ్యం మానవతావాదం, శివశంకరులు-కవిప్రియ, తెలుగువారు-ఉర్దూ భాషాసేవ మొల ఉంటాయి.

—* 1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును *—

దండా :

సంకల్పరమణిక ట. 10—00.

అర్థసంకల్పరమణిక ట. 5—00.

విశ్రాంతి 50 రూ.

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

సంపాదకుడు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

సంపుటము 3

రాజమహేంద్రవరము 16-9-1980

సంచిక 22

విశ్వనాథ మేనకా విశ్వామిత్రము

— డా. శ్రీ చన్నాప్రగడ తిరుపతిరావు, ఎం. ఏ., పి.హెచ్. డి.

‘కవిప్రతిభలోన నుండును కావ్యగతశ
తాంశములయందు తొంబొందైనపాశు
ప్రాగ్విపశ్చిన్మతంబున రసము వేయి
రెట్లు గొప్పది నవక థాద్యతిని మించి.’

విశ్వనాథవారి ఈ సిద్ధాంతమునకు గమ్యమైన ఉదాహరణము వారి మేనకా విశ్వామిత్రము. ఈ ఘట్టము బాలకాండ మునందలిది. జనకుని పురోహితుడైన శతానందు శ్రీరామునకు విశ్వామిత్రుడు బ్రాహ్మర్షియైన విధమును తెలుపు సందర్భ మునందలిది. వాక్యీకమునం దిది పది అనుష్టుప్పులలో ముక్తసరిగా, కథాప్రధాన ముగా చెప్పబడినది (స్లో 68; శ్లో 3-18) కావ్య ప్రపంచ సృష్టిలో అపర విశ్వామిత్రుడైన విశ్వనాథ దీనిని ఆత్యంత రస వంతముగ 31xద్యక్షద్యములలో (వానిలో 6 సీసములు, 15 వృత్తములు) పునఃసృష్టి గావించినాడు. (ధనుఖండము 181-211) ఇచ్చట విస్తరణ ఒకటికీ ఆరికెలుగా జరిగిన దని చెప్పవచ్చును మరికొంత సూక్ష్మముగా పరిశీలించినచో ఈ విస్తరణ జరిగిన సందర్భములను ఈ క్రిందివిధముగా గుర్తింపవచ్చును.

‘తతః కాలేన మహతా,

మేనకా పరమాత్మరాః

పుష్కరేషు నరశ్రేష్ఠ,

స్నాతుం సముపచక్రమే’

ఈయొక్క శ్లోకమందలి మేనక ఆగమనము ఒక సీసపద్యములో విస్తృతముగా, ఆమె స్నాన సౌందర్యము ఒక వృత్తము, ఒక సీసముగా విస్తరిల్లినది.

తాం దదర్శ మహాలేజా,

మేనకాం కుశికాత్మజః

దూపేణా ప్రతిమాం తత్ర,

విద్యుతం జలదేయథా.

ఈ శ్లోకమొక వృత్త మైనది. ఇందలి ఉపమను విశ్వనాథ స్ఫురింపలేదు. ఇతరుల ఎంగిలేని తాను వాట్టడని విశ్వనాథ ప్రతిజ్ఞ. ఇతివృత్త బ్రాహ్మరేఖలు తప్ప వర్ణనాలంకారాడల విషయములో వాక్యీక ఎంగిలేము ఆయన పరిహరించినాడు.

కందర్పదర్శ వశగః

ఈ శ్లోక పాదమందలి కందర్పదర్శము ఐదు పద్యములుగా విజృంభించినది.

.....ముని స్తా మిద మబ్రవీత్

అపసరః స్వాగతం తేస్తు,

వసచేహ మమాశ్రమే

అనుగృహ్నిష్య భద్రం తే,

మదనేన విమోహితమ్

ఇత్యుక్త సా నరారోహః,

తత్రవాస మథాకరోత్.

ఈ ఒకటిమ్మక్కాలు శ్లోకము ఒక వృత్తముగా పరివర్తితమైనది. ఇచ్చట విస్తరణ జరుగలే దనియే చెప్పవచ్చును. తపసో హి మహా విహ్నో

విశ్వామిత్రము పాగమత్

ఈ అర్ధ శ్లోకమున జరిగిన తపో విఘ్నము 7 పద్యములలో అందు 8 సీసములు రెండు వృత్తములు- అత్యంత రస వంతముగా సాగినది.

తస్యాం వసన్త్యాం వర్షాణి

కంచపంచ చ రాఘవ

విశ్వామిత్రాశ్రమే సామ్యే

సుఖేన వ్యతిచక్రముః

ఈ శ్లోకమందలి పదియేండ్ల కాలగమనము ఒక వృత్తముగా పరివర్తితమైనది.

అథకాలే గతే తస్మిన్

విశ్వామిత్రో మహామునిః

సప్రీడ ఇవ సంవృత్త

శ్చింతా శోక పరాయణః

బద్ధి ద్యునేః సముత్పన్నా

సామర్థ్యా రఘునందన

సర్వం నురాణాం కర్తృతత్

తపోపహరణం మహత్

అహోరాత్రాపదేశేన

గతాః సంవత్సరాదశ

కామమోహిత భూతస్య

విఘ్నాయం సముపస్థితః
శనిశ్శ్వసన్ మునివరః

పశ్చాత్తాపేన దుఃఖితః

విశ్వామిత్రుని పశ్చాత్తాపము మూల
ములో మూడున్నర శ్లోకములు కాగా
అనువాదములో నాలుగు గద్యపద్యములు
మాత్రమే. ఇచటను చెప్పదగినంత విస్త
రణ జరుగలేదు.

భీతా మప్పురసం దృష్ట్వా

వేప స్తంప్రపాంజలిం స్థితామ్

ఈ శ్లోకార్థమందలి భీతాప్పురః సౌంద
ర్యము ఒకవృత్తముగా పెనుపొందినది.

మేనకాం మధురై ర్వాక్

ర్విస్సృజ్య కుశికాత్మజః

ఈ శ్లోకార్థములో నూచనామాత్ర
ముగా తెలుపబడిన మధుర వాక్యములు
ఆరు పద్యములలో అత్యంత మధురో
దాత్రముగా కూర్చబడినవి.

మొత్తముమీద ఈ విస్తరణ జరిగిన
విధము చూడగా మూలమునందలి వైరా
గ్యజనకమైన సందర్భము కవిసమ్రాట్టుల
చేతిలో రాగజనక మగుట కద్దేరింపబడి
నట్లు రూపాంతరిత మైనట్లు గమనింప
గలము.

వార్యేకదిప్రధానముగా తాత్త్వికదృష్టి.
విశ్వనాథది రసదృష్టి. 'రసో వై సః'
అనుటచే తత్త్వము రసముకంటె భిన్నము
కాదు.

• • • • •

ఇప్పుడు విశ్వనాథ పునఃసృష్టి గావిం
చిన మేనకా విశ్వామిత్రుల సౌందర్య
స్వభావములను సమీక్షింతము.

విశ్వామిత్రుని ఆక్రమమునకు మేనక
కంటె మున్నగా వసంత మగుదెంచింది.
ఆవచ్చిన వసంతము కోకిలాలాప కాతూ
హలముతో, పల్లవహస్త సంజ్ఞతో, నదీ
వేణికాదుకూత కాంతిలో, నీరగుహ కేకర
మోహనతతో, కోమలాతప ప్రేమరేఖతో
మరాళ కూజహాసముతో అప్పురసవోరి

వచ్చినదట. ఈ ఋతువర్ణన మేనకా
పాత్ర ప్రవేశమును నూచించుచు నాట్య
కాస్తోత్రమైన ప్రవర్తక మను ఆ
ముఖాంగమైయున్నది.

సరస్సులో స్నానమాడిన మేనక
మోహన మోహనాంగరేఖా గోపనయత
మానయైనను, ఆమె మేని జగి యొంపు
సౌంపులు-సిక్తచేల మర్ధపారదర్శక మగు
టచే స్పష్టాస్పష్టముగ గోచరించుచునే
యున్నది. విశ్వామిత్రునకే కాదు, పాత
వనకు కూడ.

ఎడమమూపుగ్రహించివడిచేతఁగుచమండ
అము గోపనము నేయు లలితరేఖ
ఎడమచేఁ బిటుఁదుపై నడుముపైఁ దడిచీర
లాగునో యన్న విలాసదీప్తి
కను లోరగా వంచి క్వచిదక్వచిద్బ్రష్టి
పాతంబు నేయు విభ్రమము సౌంపు
మువ్వంకలుగ నిల్చి బొట్టనవ్రేలును
నెడమపాదము నాట్యపాలబెడఁగుఁ
బొరలిపోవునట్లు పుష్కర తీర్థంబు
నందు స్నానమాడి యంబు లోను
కేశపాదీప్తి కేడించు మేనక...

ఇచట రేఖలను వర్ణించితము గావించి
నది కవిరేఖనియో, చిత్రకారుని వంచి
కయో యను భ్రాంతి కలుగుచున్నది

మేనకా విశ్వామిత్రు లొకరి నొకరు
గెప్పువాలృక చూచుకొనిరి. అది పరస్పర
ప్రవేశానుకూలముగా వారు తమహృదయ
సదన కవాటములను తెరిచియుంచిన
ట్లున్నదట విశ్వామిత్రుడు మేనకను
చూచిన తీరు 'తలగోళ్ళ' దువ్వుచున్
గప్పిన యాడుమీసలను గడ్డముఁ దర్జనిఁ
బాయఁ దోయుచున్ విప్పగుటొమ్ముగా
నిలిచి'. పాతవనకు నిశ్చల చిత్రమును
గాక చలచిత్రమును గాంచుచున్న
భ్రాంతిని కలిగించుచున్నది.

చూపులు మాటలకు, మాటలు తాకి
డికి, తాకిడి తగులముఁకు దారితీసిన
క్రమము అంత్యంత సహజముగానున్నది.
అదిఁదామెను దయతోఁఅయ్యో, పాపము

తడిలో నానిపోవుచున్నావు. నీ తలమె
ట్టుకలు తుడుతునా?' యని సాయపడ
బోయినాడు. ఆమె అజ్ఞతో వల దని
వారించినది. అతడు తనపూనిక మాన
లేదు. 'ఫలము తడి కాఁగిలింతగాఁ బరిణా
మించె.'

తుడిచిన దెవ్వరో తుదకుఁ

దోఁపడుగాని లతాంగి మాత్రమున్
బొడియగు చీరఁదాల్చి విడు

పుంగని మానియొడిన్ శయించె.

ఆమె హస్తము లాతని భుజములపై
వ్రాలినవి. వారిమాపులు వలపులు పుక్కి
లించినవి. వారొకరికొకరు 'చెలీ, నీవు నా
ప్రాణము' అనగా 'చెలీ, నీవు కాప్రా
ణము' అనుకొందురు. ఇట్లు క్రిందచూ
మిదామె వారల కేలీవిభవంబు పట్టకుండ
పోయినదట.

మోహము నిరంకుశము కాగా కుశికా
త్మజుడు కృష్ణాదీనము, కమండలువు,
అన్నలు, దర్భలు, మూలద్రోచినాడు.
మేనకావిశ్వామిత్రుల ప్రణయకేళి చూడు
నీసములలో మనోమోహకముగా వర్ణిత
మైంది ఆత డామెకు వెనుగుగొట్టాలతో
ఇప్పుపులు కల్లు తెచ్చి నోటికందిచ్చును;
ఎర్రని పూలరసముతో ఆమె పాదములకు
పారాణిదిద్దును; ఘనసారచందన కర్పూర
తరులండములతో ధూపము కేయును;
సురభిశములైన పుష్పములను కొప్పులో
మాడుచును. ఇట్లు కేళలుచేసి ఎదుటనిలిచి
తీవ్వియెల్లయు నొడలియంచులను కేర నద్వి
చూచుచుండును. ఆడుదానిని సేవించుట
లోనే మగవాడు తనమగనికి సార్థ
క్యము నెంచును.

కొకల కొమ్ములొ గూసిన నీవలే

నన్నుఁ బిల్చితి రంమ నవ్వు మాని
తు మొద పొలోన ఝుమ్మన నిది యేమి
నుణితి మే యని మేలమాడు మాని

వన కిభారశము విప్పిన పింఛమును వడి

తుగుతు నే యని కొప్పువిడుచు మాని
యిట్టిముంగిట నిల్వ నేమిచూపులెయంచు
నలివ చెక్కిలి ముద్దులాడు మాని

యావత్ గడల భయమటంచును దనకును
నువిడ కాగిలింత నొదుగు మాని
మానిమానికాడు మమతచే వాచాల
సార్వభౌముఁ డయ్యె సార్వరత్న!
తనపాద మామె పాదము జతగాఁ బెట్టి
యస్మత్పదంబు మోటనివచించుఁ
దనహస్త మామెహస్తముమీఁదబోర్లించి
నీచేయిలే దని నిహ్నవించు
నామిప్రక్కగనిల్చియగునాబుజముదాఁక
వచ్చితివే యని పలవరించుఁ
జెక్కిలిఁ జెక్కిలిఁ జేర్చి గడ్డముగ్రుచ్చు
కొన్నదా యని గ్రుచ్చిగుచ్చి యుడుగు
కానుకొని కూగుచుండి నీ యచ్చమైన
రత్నకాంతి తనూప్రభారాకృతి
నా తనూకాంతిగూడ రత్నముల ప్రభలు
చిమ్ము నని చిల్కిరించును జికిరినవ్వు.
వర్ణన రసవంతముగ నే యున్నదిగాని,
నీరసవాదుల కొక ధర్మసందేహము. ఈ
శృంగార వర్ణన చేయుచున్నది మునియైన
శతానందుడు. చెప్పుచున్నది బాలుడైన
రామనితో. ఇది అవౌచిర్య దోషజ్ఞాప్తము
కాదా యని శంక. ఇది చాలదో యన్నట్లు
శతానందుడు రాముని 'శ్రీసతిఘ్నగల్గ
పరిచిహిత కంఠము పత్రధంగ విన్యా
నీత రమ్యగతు' — లక్ష్మీదేవి యొక్క
పుంకరించిన చెక్కిలిపై చిత్రింపబడిన
కంఠమవత్ర రచనలు అంటుకొనిన అంద
మైన తొవ్వగలవాడా — అని సంబోధిం
చును. చూడగా బాలరాముని ముగ్ధ
హృదయంతరంగములో మగుల గిలిగింతలు
పెట్టి వంపులతగల నాబ్బంగ జేయుటే
శతానందుని యుద్దేశమైనట్లు కనిపించు
చున్నది. మునివృత్తి కది తగునా?
కేవల బ్రహ్మానిష్ఠుడైన విసిష్ఠ మహర్షి
శిష్యవృత్తిలో పెరిగిన బాలరాముని శత
యోడదలో ఇంతవరకు స్త్రీపురుష సంబం
ధమైన తలపుల వికారరేఖ కలిగినట్లు
లేదు. ఇప్పుడతడు వివాహితుడు
కాబోవుచున్నాడు. వైవాహిక జీవితాను
భవమునకై తగిన మధురభావనల నాతని

మనసులో ఉప్పతిల్లి జేయుటవసరము.
జీవసహజమైన కామము రామునిలో బీజ
ప్రాయముగ నిద్రాణమైయున్నది. దానిని
శతానంద కృషీవలుడు ఈమేనకా విశ్వా
మిత్ర ప్రణయ కథావారి సేచనముతో
అర్ధమొనర్చి అంకురిత దళకు తెచ్చు
చున్నాడు. పురుషార్థములలో నొకడైన
కామము నెడ రాముని అభిమానుని గావించు
చుచున్నాడు. ఇది కర్తవ్యమే గాని
దోషముకాదు.
శతానందుని ఈకథాకథనరీతికై కోర
యావన సంధిదళ యందున్న రామలక్ష్మ్య
ణుల మనోజీత్రము ముందొక నూతన
లోకము నావిష్కరించినది. కథాశ్రవ
ణానంతరము రాముడు లక్ష్మ్యణునితో
ఏకాంతమున నిట్లనెను.
'నీవికొక్క సంగతిఁ జూచినావ వత్స!
యన్ని యంశములను జెప్పినట్టి తీరు
వేలు; మేనక కథ తీరువేలుగాదా?'
(ధనుస్సు 274)
అనిన లక్ష్మ్యణుఁ డె ననెను.
రాముని హృదయముపై ఈ మేనకా
విశ్వామిత్రుల ప్రణయకథ గాఢముడను
వైచినది. గాఢజాతు రామునకు అస్త్ర
విద్యా గురువే కాక ప్రణయ విద్యా గురు
వును అయినాడు. అతని చరిత్రనుండి
నేర్చిన పాఠములనే తరువాత రాముడు
నీతయొద్ద అప్పగించినాడు.
కోకిల దూరానఁ గూసిన నీవటే
నన్నఁ బిల్చితి వంచునవ్వు సామి
తుమొద గూటిలో యుమ్మున నియేర
హాస్యమా దునొ యంచు నాడుసామి
గృహ శిఖావళముతీర్చినఁ బించుము నీదు
కై కికచ్చని నెఱుంగ దను సామి
పెంపుడు లేడి ద్వారంపు కోసలఁ జూడ
నకుని జాతులఁ బోల్చి యాడుసామి
నీత చెఱుగు గాలిచేఁ జిందులాడిన
దాని నిగుడు వాలులోన నిలిచి
పడవలోన నేను పయనించుచుంటి నం
చేలొ భయము నభినయించు సామి
(కల్యాణ-286)

తన పాద మామె పాదము జతగాఁ బెట్టి
యస్మత్పదంబు మోటని వచించు
తనహస్త మామెహస్తమునోన జతఁ జేసి
ముదురాకు చివురాకు పదము లనుగా
అమిత్రక్కన నిల్చియానుకొమ్మని నన్ను
విడిపోకు వేయని విడిసిపోవు
చెక్కిలిఁ జెక్కిలిఁ జేర్చి యాప్రాతన్ను
లేవో రహస్యంబు లెత్తిపోయు
(కల్యాణ-287)
నీసముల తొలిపాదము లందలి భావ
ములు ఎక్కువ మాగులేకయే రామునిచే
పునరుక్తములైనవి. శిష్యుడుగూరూపజేశము
ననుష్ఠానమునకు దెచ్చుకొనుటలో ఇది
తొలిదశ. తరువాతి పాదములలో గురుని
భావములకు శిష్యుడుగావించిన సంస్కా
రము కనవచ్చుచున్నది. ఇది శిష్యుని
పెరుగుదలలోని ముగిదశ. 'మణికిము' వం
టిది ప్రాధాన్యంతో విశ్వామిత్రునివంటి
ప్రాధుడు పలుకడగినది. బాలయైన
నీతతో బాలుడైన రాముడు పలుకునది
కాదు. గురుదనుల సమక్షమున మెలగు
చున్న రామునకు నీత తడిమరుమనుకుడుచు
టకుగాని, ముగిల ముద్దికటకుగాని అవ
కాశములేదు. నీత రాములు దాదాపాక్క
ఈమనారు. రాముడింకను ఒడ్డుపామగు
లేరేలేదు. అందుచే నీత చేతిని తనచేతితో
నిహ్నవించలేదు. 'నీవు నా బుజముల
వరకు వచ్చితి'వన లేదు. రాముని కపోల
చిబుకము లింకను రోమశములు గాలేదు.
అందుచేతనే 'గడ్డము గ్రుచ్చుకొన్నదా'
యన్న ప్రశ్న లేదు.
బాలుడైన రాముని ప్రోడతనపుమాట
లకు చేతలకు ముగుదయైన నీత తబ్బిబ్బు
వడినది, అబ్బుర పడినది.
శ్రీ మనోహరు లీలావిశేష మరసి
నీత యోస్వామియెందు నేర్పితనియడుగ
నేను నేర్చిన దేమున్నదే నతాంగి
కాశికుండుపరేష్ఠయుఁ గాని దనును.
(కల్యాణ-288)

ఇచట మరొక ప్రశ్న, ఆదర్శదంపతులైన సీతారాముల పవిత్ర ప్రణయమునకు ఒక తపోభ్రష్టుని వేశ్యా ప్రణయమును ఆదర్శముగా నిరూపింపదగునా? అని.

వేశ్యాసహవాసము నింద్య మనునది నేటి నీతిపరులనీతి. ప్రాచీనుల దృష్టిలో అది అవినీతికాదు. ఐనచో మునిప్రోక్తమైన వాత్సల్యసహవాసమున వైశికాధికరణముండెడిదికాదు. వేశ్యలు గౌరవ హీనురాండ్రుకారు. ఐనచో రాజసభలలో, పెండ్లి పేరంటములలో, దేవుని ఉత్సవములలో వారి కంత ప్రాధాన్యముండెడిది కాదు. సంఘముయొక్క సువ్యవస్థకు తక్కిన వృత్తులెట్ల వేశ్యార్పితము అట్లే. అంతకంటె నెక్కువయే. ఆవసరమని ప్రాచీనులు భావించిరి. మితిమీరిన వేశ్యావ్యామోహము అనర్థములకు దారి తీయు ననునది వేరుమాట. అతిసర్వత్ర వర్జయేత్. మనుజుని మనుగడకు అవసరమైన నీగు, నిష్య, గాలి — చివరకు ప్రాణాధారమైన అన్నముకూడ మితిమీరినచో ప్రమాదకరమలెయగును. మితిమీరిన స్వయోపారతివలన విచిత్రవిర్యుడు రాజయత్క పడితడై అకాల మృత్యుగ్రస్తుడైనాడు. రాముని ఏకపత్నివ్రతము క్షుత్యమేయైనను, దశరథుని బహుపత్నికతయెట్లు నింద్యముకాదో, కుమనిశాశ్వత బ్రహ్మచర్యము ప్రశంసనీయమే యైనను జనకుని గర్హస్థ్య మెట్లు దూష్యముకాదో, అట్లే ప్రవరుని వేశ్యావైముఖ్యము అనవద్యమేయైనను విశ్వామిత్రుని వేశ్యానురాగము కూడ దుష్టముకాదు. ఋశ్యశృంగుని చరిత్రకూడ కొంతవరకీ యభిప్రాయమునే సమర్థించుచున్నది. ఈ యభిప్రాయముతోనే విశ్వనాథ 'వేయి పడగలు' లో మహాపురుషుడైన రామేశ్వరశాస్త్రికి వేశ్యాప్రియత్వమును కల్పించినాడు. అది ప్రాచీనుల ఉదార వాస్తవిక దృక్పథము.

విశ్వామిత్రుడు మేనకా సాంగత్యము వలన పతితుడుకాశెడు. అది ఆతనికి అత్యున్దిలో కొంతకాల నష్టమునకు మాత్రమే కారణమైనది. తాత్కాలికమైన ఈవిఘ్నమువలననైన తపోభంగము ఆతని నెంతగా క్రిందికి గుంజినదో, అంతిమ కామవిజయమున కంతగా తోడ్పడి, ఆతనికి ఇతోధికాన్నత్యమును చేకూర్చినది. మేనకా విశ్వామిత్రుల ప్రణయము సీతారాముల ప్రణయమున కాదర్శమగుటలో ఎట్టి అనాచార్యము లే దనునది పిండితార్థము.

వచ్చిన కంత మట్లే పడెండ్లు పొగినది. అప్పుడు విశ్వామిత్రుని కన్నులు తెరిపిడి పడినవి. ఏల తెరిపిడి పడినవో మూలమున లేదు. మేనక గుర్తిణియైనది. విశ్వామిత్రుని, కామోపభోగముల కంతరాయ మేర్పడినది. తన జారుపాటు మేనకయందు కనులకు గట్టిన టైనది. విశ్వామిత్రునకు జ్ఞానోదయమైనది. ఇచట భారతాంతర్గత కథను విశ్వనాథ రామాయణకథ కంటుగట్టినాడు. పదియేండ్లు వ్యర్థమెపోయినవే యని పరితపించినాడు విశ్వామిత్రుడు. పదియేండ్లను కాలజ్ఞానమెట్లు కలిగినది? ఆశ్రమ పురస్థతమణి నారకేశ వలయంబులు లెక్కించి కాలగమనమును తెలిసికొగలిగినాడని విశ్వనాథ కల్పన.

తన తపస్సునకు భంగము కలిగించిన మేనకను ఆమెను ప్రోత్సహించిన దేవేంద్రుని విశ్వామిత్రుడు శపించియుండవలసినది మరొక పర్యాయము తనను మోహపెట్టకాచిన రంభను శపించినాడు. కాని ఈ సమయమున శపింపలేదు. ఏల? 'ఎల్లయు దోసము నాదగు నుల్లంబున నున్నది. ఎవరినో శపింపింపన్ జెల్లదు.' అని ఆత్మవిమర్శ చేసికొనినాడు. దేవేంద్రుని తప్పులేదు.

'అల్ల త్రిశంఖనాథ! పగ
యంతయుఁ దీర్చెను నాకరాజు; అతం
డెల్ల తపంబునందు ఘటి
యించును విఘ్నము స్వర్గరక్షకై;
చెల్లును న్యాయమై యదియు.'

అని సరిపుచ్చికొనినాడు. ఇక మేనక?

'చేడియ మేనకదేమి తప్పు? తానల్ల
కుపర్వ రాజునదు పాజ్ఞులలో నిది యెంత
చూచినన్.'

విశ్వామిత్రుని ఈ తుమాగుణము అపు
దూపమైనది ఇంతటి తూంటి అని కట్ట
బ్బినా? దానికి మేనకయే కారణము. దేవేం
ద్రుని యానతిపై విశ్వామిత్రుని తపోభం
గమునకై వచ్చినదైనను మేనకకు విశ్వా
మిత్రునిపై నిజ మగు వలపుకలదు ఆమెకు
స్వామికార్యము స్వకార్యము కలసివచ్చి
నవి. కనుక నే విశ్వామిత్రుడు

పనియేమో దేవతలకి;
వనితా కూకికిని గాని వచ్చినయట్ల
య్యును నెడఁదలోతు లిచ్చిన
నిను నేల శపింపవలయు నే మధుమూర్తి.

అని దయము ప్రీతియు కాపినాడు. తాను కామమును కోసికేసితి నని ఇంద్రునకు మేనక ముఖమున కబురంపినాడు. కామమును కోసికేసిన తరువాత కూడ ఆమెను 'మధుమూర్తి' అని సంబోధించుటండలి స్వార్థస్యము గమనింపదగినది. 'తాకిక భోగత్పత్తి శబలత్వము మాలిన గుండెతోఁ దపస్వీకృతి విఘ్నకారి.' కనుక తనకు కామము పనికిరాని దగుగాక! కాని లోకమున కది కావలసినదే. అది మధువే.

విశ్వామిత్రుని మునిస్వగుపరమోదారమైనది. కామమునే కాదు. ఈర్ష్యాశ్వేషములను, క్రోధమును కూడ ఆతని మనసు జయించినది. కనుక నే తానింతవరకు

శత్రువుగా నెంచిన, హతముగా వింప నెంచి న వశిష్ఠునియొడ గల మాతస్వర్యమునుబడి; ఆ 'బ్రహ్మసూమాని'ని బ్రహ్మనిభుడనియు యోగీశ్వరుడనియు, త్నమాసదనుడనియు మనసార పొగడినాడు. అట్టి బ్రహ్మర్షి తో బద్ధుడైయున్న తన ఆవివేచమును నిరసించుకొనినాడు. కామము, క్రోధము విడువని మాధుడను నేనా ఆమహాత్ముని సాధించునని? అని తనను తాను చీకొట్టుకొనినాడు.

విశ్వామిత్రుడింతటి ఉదారహృదయుడెట్లయినాడు. అతనికి జ్ఞానోదయమెట్లు కలిగినది? జ్ఞానోదయము ననుగ్రహించిన గురు వెవరు? మేనకయే. అతడే ఇట్లునుచున్నాడు. 'నాకును నీవొనర్చిన ఘనంబగు మే లెటువంటిది?'

‘శోరి ప్రత్యక్ష మశ్శుభ గురువువైతి;
శోరక పరోక్ష వై రాగ్య గురువువైతి;’

* *

‘అసలు శోరిల యేమి నా కర్థమయ్యె
నీ కృపాలేశమునఁ జేసి నీరజాక్షి.’

‘ఇంక నేశోరిల కూత నాదయిన
గుండియ లాగదు నువ్వె!’

‘లంజియా! యెంతక్రిందికి లాగినావో
యంతపైకిని జనుమార్గ మరసినావు.’

మేనక విశ్వామిత్రుని తాత్కాలిక అవస్థకి, కారణమైనది. శాశ్వత అభ్యున్నతికిని కారణమైనది. ఇదిమేనకా విశ్వామిత్ర ప్రణయమునకు విశ్వనాథ వ్యాఖ్య. ‘నా కల్పకృతము వార్త క మునకు భాష్యము : అని విశ్వనాథ అభిభాషణ.

‘కామిగాని మోక్షగామి కాదు! ఇది సిద్ధాంతము.

—...—

తాంబూలము

— భాషాప్రవీణ శ్రీ ఎస్. ఎస్. ఆర్. మోహనశర్మ.

పరంధామయ్యగారూ! అమ్మాయి వివాహ ప్రయత్న మెంతవరకు వచ్చిందండీ? అంటూ పలకరించాడు మూర్తి హడావిడిగా వెళ్తున్న పరంధామయ్యగార్ని. పరంధామయ్య తుణకాతం అగిముఖునిగా చెమట తుడుచుకుంటూ, ఓ! మూర్తిగారా! రండి! రండి! మీరింకా కనబడలేదే! అని అనుకుంటున్నా. అమ్మాయికి బెజవాడవారి సంబంధమే కుదిరిందండీ! తాంబూలాలూకుడ పుచ్చుకున్నాం. అన్నారు సంతోషంగా. ఇతే యిక పరవాలేదు లేండి. మరి లగ్నాని కప్పు డొస్తామన్నారూ! అంటూ వారిరువురు మాట్లాడుకుంటూ నడక సాగించారు.

ఇలా యేనోట విన్నా, యేకార్యంలో నైనా తాంబూలానికి ఎంతో ప్రాధాన్యం కనిపించడం మనం గమనిస్తూ నేవుంటాం. చిన్నపేరంటాలనుండి, వివాహాది శుభ కార్యాలవరకు లెక్కించి చూస్తే తాంబూలములేని చోటే లేదనిపిస్తుంది. దీని కింత ప్రాధాన్యం వేదకాలనుండి ఉన్నట్టుగా వనకు మంత్రశాస్త్రం చెబుతూనే వుంది. తాంబూల చర్వాణము ఆరోగ్య రీత్యా యెంతో శుభదాయక మంటున్నది ఆయుర్వేదం. రమణీప్రియదూతిక తెచ్చి యిచ్చు కప్పుపు విడమలతో కమ్మనైన కవిత్వాన్ని వెలియించారు కవిశ్రేష్ఠులు. ఇలా యెన్నెన్నో తీరులలో మేల్తరంగా భాసిస్తున్న దీనిని గురించి విపులంగా తెలుసుకుందాం.

ఆయుర్వేదంలో :-

అసలు తాంబూల మనగానే దానిలో వేసే ఎన్నో రకాల సుగంధద్రవ్యాలు జ్ఞాపకం వస్తాయి. తమిలపాకులు, వక్కలు, సున్నము, బాజికాయ, జాపత్రి తక్కినలాలు, పచ్చికర్పూరం, లవం

గాలు, యాలజలు, కాచు, కస్తూరి మొ॥ ముందుగా ఆయుర్వేద శాస్త్రాన్ని న్ననుగురించి యీ వస్తువులు ఏలాగు వుపయోగపడతాయో పరిశీలించుదాం.

తమిలపాకులు మంచివిగా ఎంచుకొని వాటిని చక్కగా తుడుచుకొనాలి అందువలన ఆకులపై వుండే క్రిమిల అండములు తొలగింపబడతాయి. తదుపరి ఆకులోని తొడిమను ఈనెలను తొలగించాలి. ఇవి జీర్ణగమమును చెడగొడతాయి గనుక పీచిని తొలగించడం ముఖ్యం. తమిలపాకులకు కఫాన్ని తొలగించే గుణం కూడ వుంది. అందువలన వైద్య శాస్త్రంలోకూడ దీని యుపయోగం ప్రచురంగా వుంది.

వక్క :- పల్చనైన వక్కను తీసి కొని దానిలోని నుంకను తొలగించి (వక్క మధ్యలోని గ్రడ్డుపాటిని) ఉపయోగించాలి. వక్క రక్తాన్ని విరుస్తుంది అంటుంటారు గాని యిది జరగరంసాన్ని వృద్ధిపొందించి అహారము జీర్ణమగుటకు తోడ్పడుతుంది. నువాసనతో కూడిన వక్కను (వక్కపాడిని గాని) వాడటం మంచిది.

ఇక ముత్యాలకు పొడుంచేసి దానిని నున్నంగా వాడటం మంచిది. అది మిక్కిలి ఆరోగ్యమును కలిగిస్తుంది;

కాచు :- ఇది సున్నపు ఘాటును తగ్గించి నిదానముగా పనిచేయునట్లు చేస్తుంది. అవంగం మొగ్గలను వేసుకొనాలి. అవంగముపై సున్న బుడిపిని తొలగించాలి! మిగిలిన సుగంధద్రవ్యాలను యథాశక్తి వాడటం మంచిది.

మొత్తం తాంబూలంతో ఉడయకాంలో వక్క యెక్కువగాను, మధ్యాహ్నం సున్నం యెక్కువగాను, రాత్రి యందు ఆకులు ఎక్కువగాను వేసికో

వారి అంటున్నాయి 'చర' కాది శాస్త్రాలు.

వేసుకోనే విధానం :-

ముందుగా ఆట వేసుకొని తదుపరి వక్రను వేసుకోవాలి. అవి నమలగా మొదట వచ్చిన రసము విషతుల్యము. రెండవతూరి వచ్చిన ఉమ్మి శరీరమునకు నీరసమును కలిగిస్తుంది. అందుకల్ల రెండు పర్యాయములు ఉమ్మిన పిదప మిగిలిన సుగంధద్రవ్యాలను వేసుకొన్నచో తాంబూలము మనలను మధురభావల హరులలో ఓలలాడించగలదు.

తాంబూలము వగరుగా నుండుటచే దంతపుష్టి, ఉష్ణత గలిగించడం వలన ఉల్లాసముగా వుండటం; కలుగుతాయి. ఆకలి, పీడ్యవృద్ధి, రక్తవృద్ధి కూడ గలిగిస్తుంది. అంతేగాదు మలబద్ధకమును పోగొట్టి బుద్ధిశక్తిని పెంచుతుందికూడ.

మామిడిపండు, పాలు, ఆరటి, తేనె మొదలగువి సేవించిన తరువాత ఒక గడియవరకు తాంబూలము వాడబడుట మంచిది. గాయములు తగిలినప్పుడు దీనిని వాడినచో నిది రక్తప్రసరణము సధికము చేసి రక్తనష్టమును గలిగించును. మూర్ఛ హృద్రోగం, చర్మరోగములు గలవారు తాంబూలమును వాడవండుట యెంతో మంచిది. కనుక దీని యోగ్యతాయోగ్యతల ననుసరించి దీనిని వాడటం ఆరోగ్య హేతువు.

మంత్రశాస్త్రంలో :-

ఘోషైః కర్పూరైః

నాగవల్లీ దళైర్యుతం !

మక్తాచార్ణ సమాయుక్తం

తాంబూలం ప్రతిగృహ్యతా॥

అని దేవతాపూజలో అనవారతము : న బడుచున్నది. కర్పూర సమ్మిశ్రితమై ముత్యభస్మముతోగూడిన తమలపావలను దేవతాప్రీతికై సమర్పించుట యాచారము. దేవీపూజలో "ముఖం సువాసితం కృత్వాపూజయేత్" అని గలదు. ఆ

సువాసితత్వము తాంబూలపు ఘుమ ఘుమయే. కొందరు సరదాగా 'జరదా' వంటి నిషాపదార్థములనుకూడ వాడుదురు. దీనివలనకూడ ఒకవిధమైన ఏకాగ్రత, తద్వారా భక్తి, నిష్ఠ గలుగు ననికొందరి భావన. దైవప్రసాదముగా తాంబూలము నిచ్చుటయు సంప్రదాయముగా గలదు.

కవులవాక్కులలో.....

ఆంధ్రసాహిత్యంలో కవులు తాంబూలాన్ని, వీడ్యము, విడెము, విడ్యము, వీటి, వీటిక, మొదలగు పేర్లతో వాడారు. మందయానలచే అందమైన రీతిలో తాంబూలాన్ని స్వీకరించే వేళ్ళు అల్లసాని పెద్దనగారికి గలదని "నిరుపహతి స్థలమ్ము, రమణీ ప్రేమమాతృక దెచ్చి యిచ్చు కప్పురవిడెము" అను పద్యము దెచ్చుచున్నది. "తెనాలి రామకృష్ణుడు పాండురంగమాహాత్మ్యములో సత్కృతి రచించుటకై తన కిచ్చిన తాంబూలాన్ని వాణీదేవి అధరాంతోను, చెక్కులతోను, పల్కులతోను, పోలుస్తాడు. గమనించండి.

"పలుకుందొయ్యలి మోపికాంతికనయా బాగాలు నయ్యంతి చెక్కులబోలుం దెలవాకు లయ్యువిడ పల్కుల్ వంటి కప్రంపు, బల్కులతో గూడిన వీరియంబొసగ...

సైతం సత్కృత్య కారవ్యః ప్రేమయామాస పాండవాన్" అను మూలము నాధారముగా గొని తిక్కన "సీవు మున్నేగుమని యుతఃకి విభూషణాంబరమ్ములతో తమ్ములంబు దెట్టి పీడుకో లిచ్చి పుచ్చిన..." అని వ్రాసినాడు. అంతేకాక యాద్యమునకు

ముందు ధర్మనందనుడు" తాంబూలాభరణంబు లిచ్చి పీడుకొల్పినట్లు గలదు." పలుదోమి నేయు విడియము..... వెలియింతని చెప్పరాదు" అంటాడు గుమతీ శతకకర్త. కేవలం తాంబూలపు నిష్ఠి వనము వలననేకదా గయోపాఖ్యాన నాటకమంతయు నడచినది ? ఇలా యెన్నో కావ్యాలలో తాంబూలపు ప్రాశస్త్యము కన్పడుతోంది.

ప్రణయంలో.....

అందాలసుందరి మందయానంతో చేతి వేళ్ళకు తమలపాకులు చిలకలుగా చుట్టుకొని ప్రియునినోటి కందించడం సర్వజన విదితం. తాంబూలనిర్వణంలో ఎటు పిక్కిన అధరాలు కామవిలాసాలలో ఉద్దీపనాన్ని కలిగిస్తాయని శాస్త్రం చెబుతోంది. కళాపూర్ణోదయంలో పింగళినూరన, ప్రియుని సేవించే విషయంలో "కప్పురపుబాగాలీరావో, యాకును నుడచి యీ గాదో" అని సుగాత్రిక చెబులచేత చెప్పిస్తాడు.

ఇతిరాలు.....

తమిళనాడులో దీనిని "వెత్తల పాకు" అంటారు. వారు దానిలో నుగంధద్రవ్యాలమాట యెటున్నా పాకం బట్టిన పాగాకును (తంగభస్మం) వాడుతారు. అచట తాంబూలము వేయని నోరు మనకు కనబడడంపై అతిశయోక్తి కాదేమో ! మనవారిలోకూడ పండ్లు పూడిన తాతయ్యలు సైకిం తాంబూల సేవార్థం "కుట్నీ" (ఇనపరోల, రోకిలి) అను వాడుకుంటారు. మరి యీ నాడు కిల్లీకొట్లలో చూస్తే రకిరకాల పేర్లతో పదిమాపాయలనుండి పావలా వరకు విలువకల కిల్లీల బోద్దులు నాక్షాత్కరిస్తుంటాయి. ఇలా యెన్నో విశేషాలకు మూలకందమైన యీ తాంబూలమును యుక్తాయుక్తితో సేవించుట మంచిది.

జా మి వా గా రి ఎ లె జీ - 'బా వూ జీ'

— శ్రీ శివలెంక ప్రకాశరావు, ఎం.ఎ.

'కదలకనిల్చి నావెనుక

గచ్చులిగించి స్వరాజ్యయాత్రకున్
గదలు దహింసయే నిశిత

ఖడ్గముగా నడుగడ్డు విఘ్నపుం
గదుపుల ను త్తరించి చరి

ఖా శుభగీతము లాలపించున్

ముదుసలి దేశమాతకు బ్ర

భుత్వ కరీట మలంకరించెదన్,'

అంటూ సత్యాగ్రహోద్యమకంఠారావం
పూరించి, స్వాతంత్ర్య సముపార్జనకై
నడుం బిగించి, దేశప్రజలనందర నొక్క
త్రాటిపై నడిపించి, బ్రిటిషువారిపాలన
నుండి దాస్యవిముక్తి గావించి ఆ సమ
రంలో ఆసువు తరిగించిన మహాత్ముడు
బావూజీ.

నేడు ఆ మహనీయుని సంస్మరించడం
మన అందరి కర్తవ్యం.

బావూజీ మరణంపట్ల కలిగిన శోకా
తేజాన్ని ఒక 'ఎలిజీ' (స్మృతికావ్యం)
గా రూపొందించిన పారిలో నవయుగ
కవి చక్రవర్తి జాషువా ప్రముఖుడు.

ఈ 'ఎలిజీ' పాశ్చాత్య కవిత్వంలో
ఆత్మాశ్రయ-శోకవచనంన ఒక ప్రక్రియ.
'ఆత్మల మరణాన్ని గూర్చి స్మృతిదూ
పంగా వెలురించేది ఎలిజీ అని చెప్ప
వచ్చు. (The elegy is a lyric ex-
pressive of melancholy or grief
in particular, when Commem-
orative of dead friend.,—

(Encyclo America- Vol: 17)

ఇది సాధారణంగా ఏసతీసుత మిత్ర
కాంధవాదుల మరణం విషయంలోనో

కవికి కలిగిన శోకావేశాన్ని వ్యక్తం
చేస్తుంది. (Sometimes death is the
inspiration and sole theme, at
other times it is merely the
common starting point from
which poets have launched
various themes, speculations on
the nature of death and the
here after tributes to friends
the poets own mood even liter-
ary criticism— The study of
poetry A. R. Entwistle.)

దీనినే కోలరిజ్ మహాశయుడు 'ఆలో
చనాపరమైన మేధస్సుకు సహజసిద్ధ
మైన కవితారూపం'గా పేర్కొన్నాడు.

(The form of poetry natu-
ral to the reflective mind.)

గ్రీకుభాషలో 'ఎలిగాన్' అంటే
శోకం. గ్రీకువారు మొట్టమొదట మృత
దేహానికి జరిగే దహనసంస్కారక్రియలో
ఒక భాగంగా సంగీత సహితంగా చేసే
మంత్రోచ్ఛారణను అదీ 'Elegiac'
విధానంలో ప్రకటించినప్పుడు దానినే
'ఎలిజీ' అన్నారు. ('...the only res-
triction being apparently that
it must be written the elegaic
messure, a district composed
of a declylic pentamuter—'Nor-
man Hopple—The English Ly-
rical Forms - P. 165)

ఎలిజీకి 'ఆవేశం, వ్యక్తీకరణల పూర్తి
నిజాయితీ పునాది' అని హాడ్సన్ అభి
భావించాడు. (Its' basis is abso-
lute sincerity of emotion and
expression,)

ఈ 'ఎలిజీని' తెలుగులో 'కారుణ్య'
మన్నారు తాపీవారు. దీనినే మళయా
ళంలో 'విలాసగీతం' అనీ, కన్నడంలో
'శోకగీతం' అనీ పిలుస్తారు. అయితే
తెలుగులో నేడు దీనిని 'స్మృతిగీతం'
అనడం పరిపాటి అయింది.

ఇట్టికోవకు చెందినదే 'బావూజీ'
కావ్యం. 'జాతిపిత' అయిన గాంధీమహా
త్ముడు గోడ్సే చేతిలో మగదించాడు. ఆ
సందర్భంలో కవి

'భగ్గునమండు నీమ నర

పాలురతోడ నెదిర్చి వెన్నెకున్

దగ్గక రక్తపుం జిహుకు

నవ్వుముగాని స్వరాజ్యయుద్ధమున్

నెగించినట్టి భారతము

నిప్రవరుండు తుమాప్రవాసీయా

మృగినపండు, బోనమయి

పోయెనె నేడు తుపాకిగుడ్డకున్.

(పు. 2)

అని వాపోయాడు.

దేశస్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత
ఆరునెలలు తిరగకుండానే పూజ్యబాపూ
జీని మరణక్తులు పొట్టను బెట్టుకున్నాయి.
అందుకే స్వరాజ్య రక్షణభారం మీద
పడిన 'శతానుష్ఠానాలు' ఆబగువు
మోయగలరో లేరో అని అనుమానిం
చాడు కవి. నూటముప్పదేళ్ళు జీవిస్తా
డని జ్యోతిష్కులు చెప్పినమాట నిటి
మాటగా మారి గాంధీజీ అనుకోకుండా
కన్నమూయడంతో భరతమాత నిరా
ధార అయింది. అందుకే 'భరతరాజ్!
యెంత దౌర్భాగ్యవో!' అని కవి అం
టాడు.

ఇదే సందర్భంలో ఏర్పడిన విషమ
పరిణామాలను వివరిస్తూ కవి—

‘అగిపోయెనే ప్రపంచానందదందైన
ఖదరురాటాల ఝంకారరవి
ఇంక నే కాశ్యతాస్పృశ్యుల నోచార్చి
నెనరూను వేడికన్నీటిబుగ్గ
పడిపోయెనే నేటివరకింతలభియించు
గండుపేదల నోటి కబళరాశి
విరిగిపోయెనే నేటివరమంత్రితోటికి
నవలంబనందైన యమరతరువు
గంటకొట్టినమాదిరి మింటియందు
మందుచున్నాడు చండమార్తాండమూర్తి
భారతజ్యోతిగప్పున నారిపోవ
ముజ్జగంబున జీకటి ముమ్మరించె.’
(పు. 3)

నని దుఃఖిస్తాడు.

ప్రజలకోసం బలిఅయిన గాంధీని ‘కలి
కాలంలో ఏసుక్రీస్తు’గా కొనియాడారు.
విష్ణువు ఎన్నో అవతారాలెత్తినా దీని
మనశాస్త్రాలు చవులూరిస్తున్నాయి కాని
‘సాక్షాదబ్జనాథుండు’ గా అవతరించిన
మహనీయుడు గాంధీ అని జాషువా అభి
ప్రాయం.

‘గోవింద గట్టుకొని జాతిమానంబు
నిలిపిపెట్టి ఖదరునేతగాడు గాంధీజీ.
బ్రిటిషురాజుల దోపిడీకి వ్యథచెందు
జాతిలో ‘దీపంబుపెట్టిన దినకరుడు’,
మానవత్వం గూర్చి భూమండలమంతటా
చాటిన ‘అచార్యచక్రవర్తి’, సత్యాగ్రహ
మనే శస్త్రాన్ని భువికి దెచ్చిన ‘మహా
పురుషహాళి’, నిమ్నజాతుల కన్నీరు
తుడిచిన ‘నిలు పేదబాంధవుడు’ పండ్లు
నూలుతున్న పెక్కుమతాల్లో సహన
విద్యనేర్చిన ‘సాధకుడు’ బాపూజీ.
అందుకే అటువంటి మహాత్ముని మరణా
నికి ‘కలముల్ కైతలు మూగవోయిన’
వంటాకు కవి. వేయేళ్ళు తలక్రింద
యినా అట్టి ‘వంతగోసాయిసామి’ని

భరతమాత మల్లీ పొందడం దుర్లభం.
ఆయనను పొట్టబెట్టుకున్న ‘మతిమత్త
చిత్తులతలల్ ఖండించి కాల్పించినా’
ఈ గాయంమానదు. అందుకే కవి శోకా
వేశంతో -

‘అవతరించిన స్వరాజ్యప్రాజ్యబాలిక
కక్కటా! ముకుపచ్చ లారలేదు
నకుటుంబముగ వీడిచనుచున్న తెలిరాజు
నిజనీమలో కాలునిలుపలేదు
హస్తినాపురిమీద హైందవ భ్వజమెత్తి
నిండుగా యేడాదినిండలేదు
స్వాతంత్ర్య ఘనమహోత్సవ

జయధ్వానంబు

మాశ్రోత లూహార మాయలేదు
సింహపీఠికనధినసించిన యనుంగు
మనుమలం జూచుకొనుచున మందహాస
పులకిత స్వాంతుడగు దొడ్డముసలివాడు
మాయమయ్యెనే? లోకాలగాయ
మగుచు (పు. 8)

అని వర్ణిస్తాడు.

ఆయన మరణవార్త ‘భారతగర్భ
కుహరి’లో కత్తులాడించింది. ఆరక్త
సిక్తాంగుడైన బాపూజీ వీరస్వర్గం అలంక
రించడంతో దేశంమొత్తం ఆబాలగో
పాలం ‘ఆకారమెత్తిన శోక’మయింది.
ప్రకృతి నిర్జీవంగా ‘ముగ్ధమై’పోయింది.
స్మృతి చిహ్నాలుగా మిగిలిన ఆయన
‘చెప్పలు, కణ్ణయు, నన్నపుచిప్ప,
సులోచనములు’ ఉన్న గృహంశూన్యంగా
దుస్సహంగా కనిపిస్తుంది ఇప్పటికీ.

గాంధీజీ చిలిమిండుతుంటే ‘పడమట
చండకరుని చిలి’కూడ మండింది. ఆయన
చితాభస్మాన్ని ద్వాదశ పుణ్యతీర్థాలూ
తరంగవాస్తముల ముద్దిడి ‘ఆణిముత్యాల
గాదెల్లొ నింపుకున్నాయి’ భద్రంగా.

‘ఏజన్యాంతర పుణ్యకాలుల తనూమృ
త్సంచయంబంది యాశాజాఘట్టము భస్మ

మయ్యెనో’గాని అది బాపూజీ సమాధి
గిరిగి ఒక ‘సుక్షేత్రమై’ నేడు ఒప్పు
తున్నది.

ఇదే సందర్భాన్ని పురస్కరించుకొని
కవి బాపూజీ స్వాతంత్ర్య సమరంలో
నిర్వహించిన విదేశవస్త్రబహిష్కరణం,
ఉప్పుసత్యాగ్రహం, నహాయనిరాకరణో
ద్యమం, నిరశన వ్రతం, క్షిప్తిండియా
ఉద్యమం వంటి ముఖ్యఘట్టాలను వివ
రించారు.

బాపూజీ ఇచ్చిన సందేశాలలో
నాటికీ నేటికీకాదు ఎప్పటికీ కనికరచ్చే
గాంధీజీ గీతోపదేశం ఏమిటంటే

‘జలములు మెట్లుగా మలచి
గొప్పతనా అను గోపురాలపై
నిలిచి, యవిద్యలోపల మునింగిన
నాజక లేని తమ్ముగు
జ్జుల నొక తల్లిపిల్లల చిరంతన
వత్సలతా సుఖంబులో
కిలతలు పెట్టువారి కధికారములేదు
స్వరాజ్యపీఠమై’ (పు. 81)

ఈఉపదేశం మనప్రజానాయకులు వింటే
దానిప్రకారం ప్రజలు నడుచుకుంటే
దేశం సుఖిత్వంగా ఉంటుంది పదికాలాల
పాటు. లేకపోతే కులాభిమానంతో,
జాత్యహంకారంతో, మతావేశంతో
చెలరేగే విధ్వంసకాండకు అంతంలేదు.
అంతవరకూ గాంధీజీవంటి మహాత్ముల
ఆత్మలకు కాంతి లేదు!

శ్రీదా మల్లీ మఱో మహాత్ముడు పుడ
తాడు! ఉద్యమంనడుపుతాడు. తప్పదు.
‘సంభవామి యుగే యుగే’

‘ఉద్యమములు సత్తులుత్తులమౌటలు
ఫలితమునకురావు వాస్తవముగ
త్యాగులైనవారి తమరక్తమున దక్క
సాధురక్తమునకు జయము ధ్రువము!’

జానపదుల ప్రణయం

— శ్రీ క. వి. రమణారావు, ఎం. ఏ.

పండితుల - కొకనాడు పిచ్చిపిల్లలా కనబడిన జానపద సాహితీ సుందరి నిండు జన్మనపు ముగ్ధులా కనబడుతుంది నాడు. జానపద సాహితీసుందరి ఎప్పుడూ నిండు జన్మనపు ముగ్ధయేకాని, కృత్రిమతాగలతో మిలుమిట్లు గొట్టే శిష్ట సాహిత్య కన్య కులుకులొక బొమ్మంటే పండితులకు జానపద సాహితీసుందరి పిచ్చిపిల్లలా కాకుండా మగ్గెట్లా కనబడుతుంది? ఇంకా జానపద సాహితీసుందరి ఎవరు? దాని అందచందా లేమిటి?

జనపదమనగా పల్లెటూరు లేదా గ్రామము. జానపదులనగా పల్లెటూరివారు గ్రామిణులు. పల్లెటూరివారు పాడుకొనెడి పాటలే జానపదగేయాలు. ఈ గేయాలుతో ముస్తాబైన సుందరియే జానపద సాహితీసుందరి.

జానపద సాహిత్య మను పేరు దీనికి తగవని కొందఱు పండితుల అభిప్రాయము. అందులకు వీరు చూపిన కారణాలు పల్లెటూరివారు సాధారణంగా మోటువారు, అనాగరికులు, పామరులు, ప్రాకృతులు, అజ్ఞానులు అని. అందుచేతనే ఈ సాహితీ సుందరికి ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క పేరు పెట్టారు. ఒకరు 1 ప్రజావాద్యులు మన్నారు. మరొకరు 2 పదవాద్యులు మన్నారు. ఇంకొకరు 3 అనాదృత వాద్యులు మన్నారు. మరొకరు 4 గేయరిచన అని తేలికయి 5 మధుర కవితలని మరొకరు 6 దేశ సారస్వత మని పేర్కొన్నారు. ఎవరెన్ని పేర్లు పెట్టినను ఈ సాహితీ సుందరికి జానపద సాహిత్య మను పేరే మరియొ

నది. అయితే ఈ పేరునందునూ లోపములు లేవా? అనినచో దోషనిహితమును, సర్వసమ్మతము నగు మరొక పేరు దొరకినంతవరకు ఈ పేరే సమంజసమైనది.

జనపదాలో పుట్టి పెరిగి అనుక్రమంగా కన్తాన్న సాహిత్యమే జానపద సాహిత్యము. వ్యాకరణము, ఛందస్సుల దారిని పోకుండా జానపదులు వారి భాషలో వారి కర్ణమయ్యే రీతిలో చక్కగా పాడుకొందానికి వీలుగావుండే పాటలను కల్పించుకొని పాడుతూ వుంటారు. ఆ పాటలే జానపదగేయాలు. ఇట్టి జానపద గేయాలలో ప్రణయ గేయాలు లేదా శృంగారగేయాలు ఒక విభాగం.

జానపదపు పాటలే విరిమల్లెల తోటలు. ఆ విరిమల్లెల గుబాళింపు రసజ్ఞుడైన ప్రతి తుమ్మెదకు తెలుసు. అందులో శృంగారపు పాటలు ఎంత చక్కనివో కన్యనివో? 'శృంగార ఏక మధురః పరః ప్రహ్లాదనో రసః' అని ఆనందవర్ధనుడు శృంగారానికి పట్టము కట్టాడు. సుమారుగా ప్రపంచము నందలి అన్ని భాషలలోను శృంగారము ఎక్కువగా చోటు చేసుకున్న దని చెప్పవచ్చును. దానికి కారణం శృంగారం మాధుర్యపాత్రుల సుఖానందపర్యవసాయి అగుటయే శిష్ట సాహిత్యంలో ఎక్కువగా శృంగార కావ్యాలున్నాయి. కాని జానపదసాహిత్యంలో శృంగార కరుణలు రెండూ సమానంగా ఉన్నాయి జీవితంలో సుఖదుఃఖాలు సమానములుగా! జానపద సాహిత్యమే జాతీయ ప్రతినిధి.

జానపదుల శృంగార సాహిత్యంలో ప్రేయసీ ప్రియులు పొందు ఆనందము, వారి ప్రేమైక జీవితధర్మాలు కనిపిస్తాయి. వీరి శృంగారంలో చందమామ, మేఘాలు, చల్లగాలులు, సరసాన, సల్లాపాలు, చూపులు, రూపులు, ఝమ్మనే తుమ్మెదలు, రమ్మనే పద్మాలు అబ్బో ఒకటేమిటి చాల చోటు చేసుకుంటాయి.

ఒక యువకుడు పోతూపోతూ ఒక యువతిని చూసాడు. చూడగానే ఆ యువతిపై ప్రేమ కలిగింది. ఆమెను చూసి ఏమంటున్నాడో చూడండి.

“పొట్టిదానికి మట్టె లందం
పొడుగుదానికి గాజు లందం
నాగుబాముకు నడుము సన్నం
నెమలిపిట్టకు పింఛ మందం
తకజనత తకధిమతా...!”

ఈ పాటలో కొన్ని అలంకారాలు వివరించబడ్డాయి. పొట్టిదానికి మట్టెలేతే, పొడుగుదానికి గాజులట అందం. మరియీ చిన్నది పొట్టిదో? పొడుగుదో?

ఆ పాట విన్న సిన్నదానికి ఆతనిపై మోజు కలిగి ఏమంటుందో చూడండి.

“సిట్టిపాట్టి సిన్నివోడా
సిన్నిదాన్ని నూసినావా
గుట్టులేక మట్టువిప్పి
గుటకలెన్నో మ్రింగినావా?
పెట్టుసాటు నున్నదాన్ని
సద్దు నేయద్దుకో
బావా నా బావా...!”

పొట్టివాడు గట్టివాడు కదా! అందుచేతనే తన ప్రియుణ్ణి సిట్టి పొట్టివాడంటుంది. తానే అయ్యవతిని చూసాననుకొన్నాడా సిట్టిపొట్టివాడు. కాని ఆమె ఆతనికంటే తెలివైనది. గొడవ చేసుకుండా చెట్టుచాటు కొచ్చేయమంటుంది. వీరి శృంగార మింత భాషాటంగా ఉంటుంది. జానపదులు అరమరికలు లేనివారు కదా!

నిన్ని చోట్ల పురుషుడుగాడ తెలివిగా ప్రవర్తిస్తుంటాడు. ఒక స్త్రీ మొరడుండగా మరొక పురుషుడితో 'తప్పుడు

జానపదులు సాధారణంగా చిన్న వయసునుండి ప్రేమించుకుంటారు. కొంత వయసాచ్చాక ప్రియుడు పట్నం వెళ్ళి డబ్బు సంపాదించా లని పట్నం వెళ్ళ తాడు. ఇక పల్లెలో ఈమె, పట్నంలో ఆయన బాధపడుతుంటారు. ఇంతలో సముద్రపు పోటులా ఆమెకు జవ్వన మొచ్చింది. కొంతకాలం జవ్వనంతో బాధపడుతుంది. ఎంతకీ బాధ రాక

(సశేషం)

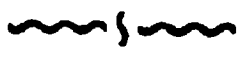
1. శ్రీ ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనం.
2. శ్రీ తల్లాపల్లి ల శివశంకరశాస్త్రి. అది
దము రామ గావు.
3. మల్లంపల్లి సోమ శేఖరశర్మ.
4. శ్రీ వావిలాల సోమయాజులు.
5. శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి.
6. శ్రీ శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తి.

• • •

విజయదీపిక

శ్రీ పరిపాటి వేణుగోపాలగుప్త, ఎం. ఏ.

ఓ ఆకలి పెనుభూతమా!

మా పాలిట తీరని క పమా!

దేవతలు అమృతం త్రాగి అమరులైనారు
మరి నీవేం త్రాగి మరణం పొందకున్నావో
బోధపడడంలేదు నుబోధకంగా!

పంచభక్ష్యపరమాన్నాలతో

చంపేస్తున్నారు కొందఱు.

అయినా మళ్ళీ బ్రతుకుతున్నావ్!

గుప్పెడు గంజితో

సమాధి చేస్తున్నారు మరికొందఱు.

కాని మళ్ళీ చెలరేగుతున్నావ్!

పచ్చిమంచినీళ్ళతో

నీ ప్రాణం తీసేస్తున్నారు ఇంకొందఱు

అంతలోనే మళ్ళీ చైతన్యపూరిత

మవుతున్నావ్!

చంపినంత సేపూ చచ్చినట్లు పడుండి

మళ్ళీ కాస్తేపటికే కార్చిచ్చులా

రగుల్తున్నావ్!

నీవినాశనానికి ఈషణ్మాత్రం కృషి

చేయలేని

నిర్బలులను నువ్వే నిర్జిస్తున్నావ్!

నిన్ను క్షణక్షణం చిత్రవధ చేస్తున్న

నయనంచకర్ని రక్షిస్తున్నావ్!

ఓ ఆకలి విషసర్పచా!

మానవజాతిని మనీ చేస్తున్న మారణా

యుధమా!!

మా భవిష్య న్యార్థంగా ఏర్పడ్డ

అగాధమా!!!

నీలాంటికృతఘ్నులనుకృతఘ్నులతోపేల్చి

మర్త్యకొటికిఁ మనుగడ నిచ్చి

తెలిసింప జూస్తున్నాను విజయదీపిక

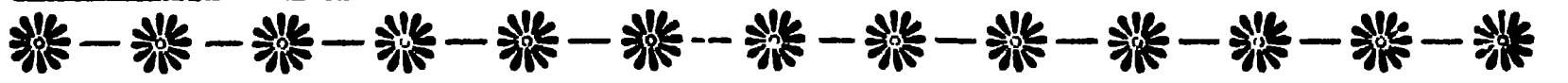
ఇదే మానవాళికి నేనిచ్చే గొప్పకానుక.

‘లలిత కవితా సౌరభాలు’

బావురెడ్డి గేయాలు

— శ్రీ కరాకార్తికేయశర్మ.

ఈనాడు ఏవారపత్రిక తెరిచినా, ఏ
దినపత్రిక పుటలుత్రిప్పినా బావురెడ్డి
కవిత దర్శనమిస్తుంది. వృత్తి రీత్యా
ఆయన మెదకోజిల్లా కలెక్టరు. ప్రవృత్తి
రీత్యా విరామ మెరుగని సాహిత్యశ్రామి
కుడు. వచనకవిత, పద్యకవిత, గేయం,
ఆయనకు ఊడిగం చేస్తున్నాయి. కవి
జీవిత ప్రారంభంలో వీటికై ఆయన తప
నతో కూడిన కృషిచేశారు. ఇప్పుడు
వాటిని తన కనుసన్నల అడుపులో పట్టి
ఉంచారు. ఆయన వచనకవిత చైతన్య
పతాక! ఆయన గేయం రాగరంజితం.
పద్యం గతివైభవ విలాసం! ఆయన రచిం
చిన గేయరూపకాలు గాయకుల గాత్రా
లకు మాధుర్యాన్నిపంచి, ఆకాశవాణి
ప్రతిష్ఠను పెంచాయి.

శ్రీ బావురెడ్డి 1986వ సంవత్సరంలో
ఆంధ్రప్రదేశ్ లోని కరీంనగర్ జిల్లా నీరి
సిల్లా తాలూకా ‘నీరికొండ’ గ్రామమున
జన్మించినారు. ఆ గ్రామము ప్రకృతి
సౌందర్యమునకు పుట్టినిల్లు అగుటవలనను
అందు బావురెడ్డి పసిపాపగా ‘అల’లు
దిద్దుకొనుటవలనను, ప్రకృతి సౌందర్యం
ఆయన కవితలో ‘అనుకోని అతిథి’గా
ప్రవేశించడం, ఆ అతిథి ఆత్మబంధువుగా
మారడం జరిగినవి. కవిగారి మనస్సుపై
ప్రకృతి ప్రభావము ఎక్కువగుటవలననే
అన్యాయాన్ని ఎదిరించడం, న్యాయాన్ని
సమర్థించడం ‘ఉగ్రహాలవిషయ’గా ఆయన
అలరారుచుకున్నాడు. కవిత్వం ఆ కవి
మనస్తత్వానికి అద్దంగనక, ఆయన కవి
త్వంలో న్యాయాన్ని, స్వచ్ఛతని, నిరా
దంబరతను, ఎక్కువగా మనం దర్శిస్తాం.

‘ఎకరికోసం నేడు
ఇల కవతరించానా ?
ఎకరికై ఈబ్రతుకు
చివుక కలలు లే
బతులు కంటున్నానా ?
ఎవరికై ప్రతిదిపా
లే అల్లిపాడుదునా ?’ (ఎకరికోసం)
‘ఎకరికోసం’ అన్నప్రశ్నకుసందర్భాన్ని
బట్టిప్రేయసికావచ్చు. కవిహృదయాన్ని
‘ఎక్స్ ప్లేస్ ట్రీ’స్తే ‘క్షుభితాత్ముడు’ కావచ్చు.
బావురెడ్డి గేయాల్లో కొన్ని గేయాలు
‘భావకవి’గా ఆయనను పరిచయం
చేస్తే, మరికొన్ని గేయాలు ‘అరుణభావ
కవి’గా సన్నిహితం చేస్తాయి.
భావకవిగా ఆయనను పరిచయంచేసే
గేయాలను సమీక్షిద్దాం.

‘నీకన్నుల వెలుతురులో
నేకన్నులు తెరిచాను
కనులుతెరచి నేనిది భూ
లోక మనే మరిచాను.
నీకాగిలి చేరినాను
నే కన్నులు మోడ్చినాను
లోకమ్మన కొటికొటి
నాకమ్మలు చూచినాను.’
(నీపూ-నేనూ)

ఈగేయంలో బావురెడ్డి భావుకత్వం
చదల ఎడ చీల్చిందన్న అతిశయోక్తి
లేదేమో! ‘ఈమె కన్నుల వెలుతురులో
కన్నులు తెరవడం, అతీతానంద తన్మ
యత్వంలో ఊగులాడి ఇది భూలోక
మనే విషయం మరిచిపోవడం, ఆమె
కాగిలిచేరి కన్నులుమోడ్చి లోకంలోని
కొటికొటి నాకమ్మలు దర్శించడం,
ఉత్తమ భావకవికలిగే వేడివేడి అను

భవాలు' ఆ ఆనుభవాల ప్రసవం సౌందర్య
శిఖర అధిరోహణం !

'నవవసంతానిజై
అవతరించెద వంచు
నాబ్రతుకు తోట ని
న్నాళ్ళు పెంచితినే !,
న్నేహానిలముత్యం
చిరునవ్వు విరులతో
విరహ శిశిరమునుండి
విడిపించు నను చెరీ !'

తైళుండిక పరిశీలిస్తే సాధారణమగు
భావకవిలో గూడుకట్టుకొన్న 'అమాయి
క పు తొందరి' కనిపిస్తుంది.

'ప్రేమరసవృష్టి కరి
పింతువని ఆకించి
యావనీ ! నానిమల
యావనీక్షేత్రాన
చల్లితిని ముఖాలా
శయ బీజముల వెన్నో
ఈ ప్రవాసపు టనా
వృష్టికడ తేర్చవే !' (విపద్ధితి)

ఈపాదాలను సమీక్షిస్తే కవిలోని
'గడుగుపోకడ' అలవోకగా నవ్వుతుంది.
బాపురెడ్డి కవిత్వరహస్య మదే ! అంద
రికీ అందుబాటులో ఉన్న పదాలను
ఏరుకొని కవితకట్టి, అందరి వాడుగా
త్యక్తహరిస్తూనే, 'శిల్పం' విషయంలో
గడుగుగా ప్రవర్తించి కొందరివాడుగా
మారిపోతారు. అందుకే ఈ నాడు
తెలుగుదేశంలో బాపురెడ్డి కవిత్వానికి
విపరీతమైన మోజు, ఆదరణ. ఆయన
హృదయంలో పొంగినభావాలు అమాయి
కమైనవే అయినా కలంలోకి ప్రవహించి
తెలివిగా మారి, కాగితంమీద రూపు
దాల్చేసరికి 'రేడియోచుక్కల్లా' మెరిసి
పోతాయి.

'ఎన్నో ఊహలను, ఎన్నో
అనుభూతులను
జీవనిర్భరభావచిత్రాలు నిలుపునా

బ్రతుకు పడవ !

— శ్రీ రామడుగు వెంకటేశ్వరశర్మ.

- * కాలమెన్నఁగ పరిణామ శీలముగద ! బ్రదుకు తుణికమ్ము, మరియు స్వల్పమ్ముగాదె !
మనసుచిత్రమ్ము చంచలమ్మునుగదోయి ! వీనికిని బంధమును గూర్చువానిఁ దలతు॥
- * కాలజలధిలో మడిని చుక్కానిగాగ, కృషినిగడకట్టగా, దైవకృప చెలిమిగ
చేసికొనుచు నావలిగట్టు చేరుకొనగ, బ్రతుకుపడవను నడుపుకోవలయు నరుఁడు॥
- * కష్టగుఱముల అలలు, విశిష్టరాజ, కీయఘర్షణవర్షాలు కరలు నపుడు
దిట్టతన మను తెరచాప దెసకెత్తి, బ్రతుకుపడవను నడుపుకోవలయు నరుఁడు॥
- * అలలి యను భూతి నీలినడలనుబట్టి, హోరు గాలుల జ్ఞాపకాల్ తీరుబట్టి
వెతలచితుకుల కుచితంపుటకువెట్టి, బ్రతుకుపడవను నడుపుకోవలయు నరుఁడు॥
- * అటుపోటుల కేమాత్ర మదిరిపడక, ఏటి కదురీదకయె ముక్కుమూటిగాను
సాగిపోవక కాలంపు సంద్రమందు, బ్రదుకుపడవను నడుపుకోవలయు నరుఁడు॥

కలమునీరూపసత్కళలాచి తలవాల్చి
కంపించు తనగొంతు కడుపజూతుడేవి !
అంగాంగమున సుధలుపొంగిపారగ నీదు
అధరపుష్పన సంధ్యారుణిమడాగనా
యనిపించు, ఎడదభావనజనానికనించు,
ఈసృష్టికర్తమ్ము ఈనాటికి స్ఫురించు'
(మహానభూతి)

'రమ్యాణి వీత్య మధురాంశ్చ నిశమ్య
శబ్దాన్' అన్న కాళిదాసు శ్లోకం
ఇక్కడ జ్ఞప్తికివస్తోంది. రమ్యమైన
దృశ్యం చూసినా, మధురమైన శబ్దం
వినినా, మానవుడు సుఖపడుతుండే ఉన్న
ప్పటికీ తీరనివేదనను అనుభవిస్తాడు.
కాగా మన మనస్సున స్థిరపడ్డ భావములు
జన్మాంతర సంబంధమైనట్టివి. ఆమె
రూపలావణ్యం తిలకించిన కవిగారికలం
గొంతు కదపలేని స్థితికి వచ్చిందన్న
'మూగతనం'గా ముగం భావించరాదు.
అదొక 'సమాధిస్థితి', తపస్సాధన !
ఆసాధనలో ఆమె అంగాంగమున ప్రవ
హించేసుధలు, అధరపుష్పన దాగిన

సంధ్యారుణిమ సాక్షాత్కరించి 'సృష్టి
అర్థం' అవగత మయింది. ఇంతకన్న
ఏకవిక్తనా కావలసిం జేమంది ? రస
సిద్ధికి మించినవరం కవి కింకేమిలేడు.

ఇక 'అరుణభావకవి'గా ఆయనను
సన్నిహితిం చేసే గేయాలు మనమిప్పుడు
పరిశీలిద్దాం.

'వద్యానికి గద్యానికి మధ్య
ప్రాచీనులు పెట్టిన గోడలు
నేడో రేపో పూర్తిగ
నేలకు పడిపోవచ్చును,
దేశానికి దేశానికి మధ్య
ద్వేషాలు పెంచే తర్కం
మాయమయేకాల మెంతో

దూరంలేదనవచ్చు' (మధ్య - భేదము)
ఈఖండిక బాపురెడ్డి అరుణభావుక
త్వానికి నాత్యంతగా నిలుస్తుంది.

ఆధునికకవి 'చూపు' భవిష్యత్తుకు
గురిపెట్టబడి ఉంటుంది. నిన్నను పునా
దిగా చేసుకొని, నేడును వదిలి గా నిర్మిం
చుకొని రేపును ఆహ్వానించే మానవయుగ
ఆధునిక కవి.

‘ఒక శతాబ్దానంతర నయం
దూహన లె నాకనుల మెరయును
ఒక వినూత్న విచిత్ర జీవిత
మునుక్షణముః కన్పించును
అదిగో ఇది పదియొక శతాబ్ద
మృందు మనిషి మహానుభావుడు !
చూడు మాతని బ్రతుకు ఎంతటి
గుండెరమ్మో ప్రచలితమ్మో !’

(భవిష్యద్దర్శనం)

పై పాదాలు పరిశీలిస్తే బాపురెడ్డిగారి
దగ్గరమైన శ్రాంతిదృష్టి ముందు ఆవగత
మాతుంగ. మనిషిని మనిషిగా ఊహించి
మంజరి వెనుక నిద్రపడుగా పూజించి,
సంభావించడంకన్న గొప్పభావన ఏం
కావాలి ?

‘ధీశీలో ప్రతిపల్లెలో రా
జిల్లె వనిర్బాగాళోభలు,
గనులలో, త్రేత్రములలో కిం
కిలులమ్రాసెను భాగ్యజీవతి’

భారతదేశం అనగానే బాపురెడ్డి
హృదయం చంద్రోదయ సాగరంలా
పొగిపోతుంది. ఈదేశపు అభివృద్ధికి
పురోగతిక ఆయనక నే కలలు ఎన్నో !
ఎన్నెన్నో !

‘అయిదు అయిదడుగులుగ ముంగుకు
అదుగో భారతజాతి సాగను
కాంతిచిమ్మెడి దివ్యసీమలు
కానుపించెను కనుల మేరల’

(అయిదు అయిదడుగులు)

మనం స్వాతంత్ర్యాన్ని సంపాదించిన
ఈ కొద్దికాలంలోనే ఈ అభివృద్ధిని
సాధించాం. ఈ అభివృద్ధి వెనుక ప్రతి
భారతీయుడి కృషి అంతో ఇంతో ఉంది.
అయిదు అయిదు అడుగులుగ ముందుకు
వేసి భారతజాతి పురోగమిస్తుంది. ఎక్క
డికీ ప్రస్థానం ? కాంతిచిమ్మె దివ్యసీమ
లకు ! కాంతివరిసే సాందర్యత్రేత్రములకు.

బాపురెడ్డికి భారతదేశ నేతలపట్ల
ఎంతో గౌరవం అభిమానం. ఆయన
మాటల్లో చెప్పాలంటే ‘ఒక్క చిరు
నవ్వుకు నేను సహస్రార్చనలు చేయ

గలను. ఒక నిర్మల హృదయానికి హారతి
పట్టాలను. ఒక అనుగాగ భావానికి
అంజలి ఘటించగలను. పవిత్రమైనమైత్రీ
తోసం ప్రాణాల్లెనా ఇష్టాదాః కసిద్ధమే.
ఆయితే ఆసురత్వాన్ని అన్ని విధాల
అడ్డగించగలను’ అలా ఆసురత్వపునిర్మూ
లకు ‘ఫర్మానా’ జారీచేసిన నాయకులు
బాపురెడ్డికి ప్రేమితములు. అందుకే
నెహ్రూ మృతికి వ్యథచెందిన కవి
హృదయం.

‘ఓ భారతదేశ మూలస్థుభిమా !

ఓ మానవజాతి శాంతిపింబమా !

ఒరిపోయితివా నేడునేలన !

తొలిపోయితివా స్వర్గసీమకు !’ అంటూ

పిలవించింది. (జనవార్ లాల్)

లాల్ బహదూర్ అస్తమయానికి

‘నడిరాలిరి నీజాతిని

విడిపోయితివా !

ప్రతిగుండెయలో నీపము

ఇడిపోయితివా ! అంటూ శోకించింది.

(లాల్ బహదూర్)

టంగుటూరి ప్రకాశం జ్యోతిరాగానే

‘ఎవరయ్యా ! నీసరి

హే ! ఆంధ్రకేశరి

మరువదు నీన్న దేశం (నరిలేనికేశరి)

టంగుటూరి ప్రకాశం’ అంటూ గర్వ
పడింది.

ఈ జ్యోతికి వితా పతనంతో బాపురెడ్డి
ఆర్ద్రహృదయం మనకు అవగతమాతుంది.

బాపురెడ్డి కవితావస్తువు విషయంలో
కట్టింపులేనవాడు. ఆడంబరానికి ఆరులు
చాచనివాడు. ఆయన ఎంత భావసంప
న్నలో కవిత్వం విషయంలో అంతినిగా
డంబరులు. ఎద కదిలితే, భావం రగిలితే
కవియె మరాటాగుర్రంలా పరుగెత్త వల
సిందే !

‘పొట్టమాడుకొని నిన్ను

పొనుపుచేయ మనలేను

కట్టబట్టతో మైన

ఖర్చుచేయ కనలేను’ (పొదుపుపిలుపు)

అంటూ పొనుపుకై పిలుపునిస్తున్నారు.

ప్రజలతోసం కవిత్వం వ్రాస్తున్నాం
అంటూనే ప్రజలకు అర్థంకాని భాషలో
కవితలల్లే మహాకవులు ఎంజిరోజున్నారు.
వారింజరికీ వందనాలు. మనదేశం ఎదు
ర్కొనే సమస్యలు ఎన్నో ఉన్నాయి.
మరి ఆసనాస్యలు కవిని కదిలించక
మానవు కఠిన్ అవతారం చాల్చక
మానవు. ఆంధ్ర మాత్రంచేత ‘కవిత్వం
ప్రచారకాఖకాదు, సమాచార కేంద్రం
కాదు, అంటూ వస్తువు విషయంలో గిరి
గీసుకొని కూసి ఉండం అభ్యుదయ కవికి
వ్యతిరేకం. పొదు పన్నది ప్రతిమనిషికి
అనునమే ! పొదుపుని బ్రతుకు, జీవి
తంలో ఎన్నో గతుకులకు ఎదుర్కొన
వలసివస్తుంది. నేటిపొదుపే రేపుకమదుపు.

‘భావిజీవితముకూడ

భద్రపరుచు కొమ్మంటిని

నీదేశంకొరకు కొంత

నిన్ను సాయపడమంటిని’

ఈపొదుపునల్ల జీవితానికి భద్రం.

దేశానికి సాభాగ్యం.

‘పికవధూ ! నీపాటవిను ఓ

పికతవంతయు లేదునాకిక

వినడలంచితి విశ్వమానవ

విజయగీతములు’

(ఈప్ప)

అంటూ సమాజాన్ని దర్శించే ‘ఈప్ప
ను వ్యక్తపరుస్తున్నారు బాపురెడ్డి. సమా
జావగాహన కవికి జీవనాడి. గృహ
నిర్బంధంలో వ్రాసిన కవితకూ, సమాజం
గుండెపై మార్చుని వ్రాసే కవితకూ
ఎప్పుడూ లేడాటంటుంది. ఆనందవ. ధిలో
విహరిస్తున్నా పతితులను భ్రష్టులను
మరిచిపోని మనస్తత్వం మహాకవీయానికి
మంచి ప్రారంభం అవకచ్చు. కోకిల
పాటకన్న మానవగీతిమే గొప్పగా
భావించే బాపురెడ్డి - విరియని పేద
బ్రతుకలను గూర్చి, శ్రామికుల కన్ను
లలో వెన్నెలలను గూర్చి, సమసమాజ
విహరిజీవితము, దరిద్రజనావళికి భాగ్యో
దయమును గూర్చి ఎంతో ఆరాటాన్ని

కోరికను వ్యక్తపరిచారు. ఆయనకోరిక కమ్మగా ఈదేరే రోజుకోసం నిరీక్షిద్దాం!

ఒక్కచాలి రెండుమక్కలు, ఒక్క గుండె రెండుచెక్కలు, కావడం బాపు రెడ్డి సహించలేదు. సమైక్యం అంటే ఆయనకు ప్రాణం. అందుకే

‘గోదావరి కృష్ణ నేను
కుడిపాడగా

ప్రతి ఆంధ్రుని ఎడ సమైక్య
భావ మాడగా!’

అంటూ సమైక్యగీతాన్ని మధురంగా ఆలపిస్తున్నారు.

‘జాత్యైక్యము విశ్వప్రేమ
గీతి పాడరా,

నవ్యజీవితాభ్యుదయో

త్సినము నేనురా’ (ఎ. ధార)

అంటూ ప్రగతి ప్రస్థానానికి తెలుగు వారి వెన్ను తడుతున్నారు.

కాంతిరేఖలు, కాంతివాకలు ఆయన తీరవాసులను కవితలో వర్ణిస్తున్నారు కవి -

‘కడలి అలల కలల పుట్టి పెరిగినాను
లలితి

కళల సౌభావు మోసి తెచ్చినాను
తీరవాసులం. దూర

తీరవాసులం మేము’ (చిరంజీవులు)

అంటూ. ప్రకాంతమైన వాతావరణంలో బ్రతుకును స్వచ్ఛంగా గడిపే తీరవాసులు ఎంతైనా అదృష్టవంతులు. కావ్యభావ వారికి తెలియకున్నా నేల బాస, గాలిబాస వారికి తెలుసు. ఆ బాసలోనే వారు తేనెపాటలు పాడుతారు. అన్నితరహాల మనుష్యుల మనస్తత్వాలు బాపురెడ్డికి అనుభవైక వేద్యములే! తీరవాసులనుండి పాలమూత పవాళ్ళవరకు అందరూ ఆయనకు స్నేహితులే! పరిస్పర వ్యతిరేకతలను సమన్వయ పరిచే స్నేహశీలి బాపురెడ్డి. అందరినీ అన్నింటినీ తనలో పాడుకుకొని నిండుగా సాగిపోయే అంద గోదావరి బాపురెడ్డి కవిత.

ఇక ఆయన ‘భావాలు’ అనుకవిత కవి స్థితిని చిత్రంగా చిత్రించింది.

‘ఎడలోనభావాలు

కదలాడుతాయి

కాగితము రమ్మంటే

కనులు మూస్తాయి.’ ఎంత నిజం !

‘నే నిదుర పోగానె

నిదుర లేస్తాయి

లేచి నేకతమూన

లేచిపోతాయి

వాటి ఇద్ద మెప్పు నా

మాటలే వినవు

వాటి మాటలు విని

వ్రాయుదును కవితలను’

కాగితం కలం పట్టుకొని గంటలు నిరీక్షించినా కటాక్షించని భావాలు, ప్రచుత్తంగా ఉన్నప్పుడు ఆకస్మికంగా ఊడిపడతాయి. ఏలాభం ? ఆ పమత్వంతో సన్నద్ధమయ్యేసరికి ఎండమావుల వలె ఊగిస్తాయి. వాటి రాజ్యమే తప్పు కవికి అధికారం లేకమైనా లేదు. ఇక వాటిమాటలు విని కవితలు వ్రాయడమే శరణ్యం !

‘చుక్కల్లో ఉపశ్రీ’ అనుకవి బాపురెడ్డి కన్నీటిమక్క. 1969 లో కవిగారి చిన్నారి ఉపశ్రీ కన్ను మూసిపోవడం ఆయన కన్నులనుండి ఇది జారింది.

‘ఈ సాగా మును

నికా నాగములు

క్వీలేః మ్రొంగినవి

రవి హృదయమ్మన

కవి హృదయమ్మన

కారుమబ్బె కమ్మినది’

ఉపశ్రీ భవబంధాలు త్రెంచుకొని బాలకొగినివలె దివికి చేరుకొంది.

‘ఎక్కడో తెలుగు

చుక్కపాపల, మ

రొక్కతార చేరినది’

‘బాపురెడ్డి గేయాల’లో ఆఖరి గేయం

‘కాలం’

‘చుక్కలనే కళ్ళతో

చూస్తున్నది కాలం

కూన్య మనే కడలిని

కోధిస్తున్నది కాలం’

క్షణంకూడా ఆగకుండా ఏగమ్యం లేకుండా సాగిపోవడమే కాలంలక్ష్యం. ఎన్నో మాగుల్లను ప్రవేశపెడుతూ, నదిలా అది ప్రవహించిపోతుంది. ఎన్నో నాగరికతలు, సామ్రాజ్యాలు, వైభవాలు దానిగర్భంలో నిధిలా దాగున్నాయి.

‘గతము. భావి, ఆది, తుది

స్థితిలయములు లేవు

అనంతమను భావన కే

అర్థమ్మను లేదు

దేశకాలములు తమకే

తెలియక తడడుతుంటే

ఎంతో తెలిసి. యట్లు

గంటులు వేయును నరుడు’

చివరగా మానవునకు ఒక మరక తగిలించి ముగించారు బాపురెడ్డి. ‘గంటులు వేయును నరుడు’ అనడంలో కోరినట్టి మానవుడు పుట్టడంవల్ల వచ్చిన సాంప్రదాయికమైన ఆలవాటు ఇందు వ్యంగ్యంగా చెప్పబడింది. మనిషి ఎంత విజ్ఞాననిధియైనా ప్రకృతిదృష్టిలోనూ, కాలందృష్టిలోనూ చిన్నవాడే! తన అల్పత్వాన్ని నిర్భయంగా ఒప్పుకోవడం మానవుడి దౌడ్డతనానికి నిదర్శనం కాగలదు.

కాగా భావకవిగా, అనుభావకవిగా ఈ ‘గేయాల’లో మనకు పరిచయమయ్యారు బాపురెడ్డి. ఆయన కవితా స్వరూపం ఒక కథరమైతే ఈవ్యాసం ఒక అద్దం మాత్రమే! సాందర్యభావనను అక్షుబద్ధంచేసినా, సాంఘిక సమస్యను కవితా మలచిశాలిత్వం వదులుకోని కవి బాపురెడ్డి. ఆ లలితకవితా సౌరభాలకు వదిలి ఈ ‘బాపురెడ్డి గేయాలు’.

కవికర్ణరసాయనం - పరిశీలనావశ్యకత

— శ్రీ జూలూరి వెంకటేశ్వరరావు, ఎం. ఏ.

సంస్కృత సాహిత్యంలో కాలిదాసున్నాడు. భవభూతి ఉన్నాడు. అంగ సాహిత్యంలో షేక్స్పియరున్నాడు. మిల్టన్ ఉన్నాడు. తెలుగుసాహిత్యంలో పెద్దన ఉన్నాడు. నరసింహకవి ఉన్నాడు. ఈజంటల్లో మొదటివాళ్ళ పేరు తెలిసింత మంకి రెండవవాళ్ళ పేరు తెలియదు. అలాగే రెండవవాళ్ళకంటే మొదటివాళ్ళు గొప్పవాళ్ళనేవాళ్ళు చాలామంది ఉన్నారు. కాని మొదటివాళ్ళకంటే రెండవవాళ్ళే గొప్పవాళ్ళనేవాళ్ళు కొద్దిమందే నా లేకపోలేదు. ప్రస్తుతం ఆయా సాహిత్యాల్లో భవభూతి పేరూ మిల్టన్ పేరూ వినిపిస్తున్నంతగాకూడా మనసాహిత్యంలో నరసింహకవిపేరు వినిపించటం లేదు. అసలు పెద్దన తెలిసి చాలామందికి నరసింహకవి ఒక డున్నాడనే విషయం తెలియడంలే తప్పులేదు. ఇది మన దుస్థితికి తార్కాణమే కాని నరసింహకవిలోపం కాదు.

ఎవరి నరసింహకవి? సుంకుసాల నరసింహకవి. ఆయనరాసిన కావ్యం? కవికర్ణరసాయనం. పెద్దనమనుచరిత్రలో ఇది తులతూగుతుందా? సమగ్రపరిశీలన జరిగిందే ఎలా చెప్పాలి? ఇలా పరిశీలించివాళ్ళు ఇద్దరే కనిపిస్తున్నారు. కందుకూరి వీరేశలింగం మనుచరిత్ర గొప్పదన్నాడు. గురజాడ శ్రీరామమూర్తి కవికర్ణరసాయనమే గొప్పదన్నాడు. ఆధారంలో పెద్దగారాయ: పోయినా నాలుగుమాటల్లోనే కవికర్ణరసాయనమే గొప్పదని చెప్పాడు మానవల్లి రామకృష్ణకవి. పరిశీలించిన వారిలో ఎక్కువమంది గొప్పదన్నంతలో ఈ కావ్యం గొప్పతనమే అనవచ్చు.

మరోలా చూద్దాం. 17, 18 శతాబ్దాల నాటి సంకలనగ్రంథం 'ప్రబంధ మణి భూషణం' ఉంది. ఇందులో మనుచరిత్ర నుంచి నాలుగుపద్యాలు గ్రహించగా కవికర్ణరసాయనం నుంచి 23 పద్యాలు గ్రహించాడు. సంకలన కర్తకు పద్యాల అందం ప్రధానంకాని కవులమీద అభిమానం, దుఃఖిమానం ముఖ్యంకావు ఈ విధంగా కూడా కవికర్ణరసాయనం గొప్పదనే ఒక అభిప్రాయం ఏర్పడుతోంది కదా!

కవికర్ణరసాయనం గొప్ప కావ్యమే అయితే ప్రస్తుత సాహిత్యాభిమానులకు దానిపేరు కూడా తెలియకపోవటానికి కారణం ఏమిటి? ఆలోచిద్దాం. మనుచరిత్రకు చాలా వ్యాఖ్యానాలు వచ్చాయి. దాని మంచి చెడ్డలను గురించి కొన్ని వందల వ్యాసాలు వచ్చాయి. సాహిత్యం చదువుకునే వాళ్ళకి దానిని గుంచి చెప్పేవాళ్ళు చాలామంది ఉన్నారు. ఇక కవికర్ణరసాయనం సంగతి చూస్తే దీనికి వ్యాఖ్యానాలులేవు. వందల సంఖ్యలో కామికదా వేళ్ళమీద లెక్కించే సంఖ్యలో కూడా విమర్శన వ్యాసాలు రాలేవు. దీనిని గురించి చెప్పేవాళ్ళులేవు. ఇక దీన్ని గురించి తెలియలేదంటే ఎలా తెలుస్తుంది? ఓపికతో శ్రమపడితెలుసుకోవలసిందే.

పరిశీలించిన కొద్దిమందీ మనుచరిత్రకంటే కవికర్ణరసాయనం గొప్పదన్నారు. చెప్పిన వాళ్ళమీద మనకు గౌరవం ఉన్నా వాళ్ళమాటల్నే గుడ్డిగా అంగీకరించవలసివని లేదు. రెండు కావ్యాలూ స్వయంగా పరిశీలించటమే మంచిది. ఆ తర్వాత మాత్రమే వాళ్ళ అభిప్రాయాల్ని ఆమోదించడమో, తిరస్కరించడమో

జరగాలి. దీనికోసం కవికర్ణరసాయన కావ్యాన్ని పరిశీలనదృష్టితో అధ్యయనం చేయవలసి ఉంది.

కవికర్ణరసాయనం పరిశీలించవలసి ఉందనే దానిని మరికొన్ని విధాలుగా మనవి చేస్తాను నరసింహకవితన కవికర్ణరసాయన కావ్యాన్ని శ్రీకృష్ణదేవరాయలకు అంకితం చేయాలనుకున్నాడు. కాని కవికర్ణరసాయనం చూసిన అల్లసాని పెద్దన అనూయతో నరసింహకవికి రాయల దర్శనం కాకుండా చేశాడు. ఏకైక చెందిన నరసింహకవి తన కావ్యాన్ని శ్రీరంగనాథునికి అంకితం చేశాడు. ఈ గాథ సాహిత్యలోకంలో చాలా ప్రచారంలో ఉంది పెద్దనలాంటి గొప్పకవి ఇలా చేస్తాడనుకోవటం పొరపాటుని చాలామంది అభిప్రాయం. పెద్దకవి అయినంత మాత్రాన మానవ సహజమైన మాత్స్ర్యం పెద్దనలో ఉండదని గుడ్డిగా నమ్మటం పొరపాటు కావచ్చు. నారదుడు లాంటి మహర్షి తుంబురుడి గానం విని మాత్స్ర్యం వహించాడన్న విషయం మనకు తెలిసిందీ. అలాంటప్పుడు అల్లసాని వానికి అనూయ కలగడం అసహజంకానీ, అమానుషంకాని కాదు. అందుచేత పైని చెప్పినట్లు జరిగితే జరిగి ఉండవచ్చు. జరిగిందని చెప్పటానికి చారిత్రకాధారాలు లేవు. ఏదీ ఏమయినా పెద్దనకీవాడు వచ్చింది. దీనిలోని సత్యాసత్యాలు తెలుసుకోవాలంటే పెద్దనలాంటి పెద్దకవికి అనూయ కలిగించేంత అద్భుతంగా ఈ కావ్యం ఉన్నదా అనేది తెలుసుకోటానికి ఈ కావ్యాన్ని పరిశీలించి తీరవలసిందే. అప్పుడే చారిత్రకాధారాలు లేకుండా, పెద్దన మీద వచ్చిన ఈవాడులో యథార్థాన్ని గురించి మన అభిప్రాయం మనం ఏర్పరచుకోవచ్చు.

ప్రచారంలో ఉన్న మరోకథ కూడా కవికర్ణరసాయన పరిశీలనావశ్యకతను

నొక్కిచెబుతోంది. ఆకథ ఇలాఉంది. నరసింహకవి తనకావ్యాన్ని శ్రీకృష్ణ రోగరాయలకు అంకితంచేయాలని విజయ నగరం వెళ్ళాడు. ఆయనకు ఏవిధంగానూ రాజదర్శనం కాలేదు. కలుంబ పోషణ కోసం పద్యాలు అమ్ముకున్నాడు. అందులో ఒకపద్యం రాయల కూతురు మోహనాంగికే చేరింది. ఒక గోజులండ్రతో చదరింగం ఆడుతూ తనబంటు ఆయన ఏనుగుకూ మంత్రికీ మధ్య చిక్కుకు పోగా ఆమె 'ఉద్ధతుల మధ్య పేద కుండ దరమే' అన్నది. రాయలు ఆ పద్యం వూర్తిగా చదివించుకొని విన్నాడు. నరసింహకవికి సన్మానం చేయాలనే ఉద్దేశంతో ఆయనకోసం వెతికించాడు. అప్పటికే నరసింహకవి తనకావ్యం శ్రీరంగనాథాంకితం చేసే శాడు. ఇది చారిత్ర్యసత్యం అవునో కాదో తెలియదు. కాని దీనిద్వారా గ్రహించవలసిన విషయం ఒక టుంది.

అది పద్యంలోని ఒకే ఒక్కపాదం నరసింహకవి విషయంలో, ఆయన కావ్యం విషయంలో రాయలంతటినాడికి ఆసక్తికలిగింది దనే విషయం. కాళిదాసును గురించి ఒకలోలోక్తి ఉంది. అదేమిటంటే కాళిదాసును గురించి తెలుసుకోవాలంటే ఆయనరాసిన శాకుంతలం, కాదంటే అందులోని నాలుగోఅంకిం, ఇంకా కాదంటే అందులోని నాలుగు స్లోకాలు చదివితే చాలు అని. కాళిదాసు ఘనత తెలుసుకోవటానికి నాలుగు స్లోకాలు చదవాలి. నరసింహకవిని గురించి తెలుసుకోవాలంటే నాలుగు పద్యాలూ కాదు, నాలుగు పాదాలూ కాదు. ఒకే ఒక్క పాదం సరిపోయింది. ఒక్కపాదానికే ఇంత కథా కమామిషా ఉంటే మిగిలిన కావ్యం పరిశీలించవలసి. అవసరం ఉందని చెప్పవలసిన అవసరం లేదేమో.

సాహిత్య విమర్శలో తులనాత్మక విమర్శ అని ఒక పద్ధతి ఉంది అంటే ఒక గ్రంథాన్ని గురించి చెబుతున్నప్పుడు దాని మంచిచెడ్డల్ని ఇతర గ్రంథాలతో పోల్చి నిరూపించటం. నరసింహకవి, పెద్దన, ముక్కు తిమ్మన సమకాలికులు కావటంవల్ల కవికర్తల సాయనం, మనుచరిత్ర, పా గాతాపహరణం ఒకే కాలానికి చెందుతాయి. కాకపోతే ఏకావ్యం వెనకో అనేది తెలియదు. అందుచేత ఒకే యుగంలో వచ్చిన ఈ కావ్యాల్ని తులనాత్మకంగా పరిశీలించటం మంచిది. ఈ సందర్భంలో మరో విషయం గమనించవలసి ఉంది. ఈ మూడు కావ్యాల్లోనూ కొన్ని సమానవిషయాలున్నాయి. ఉదాహరణకు ఒక విషయం చూద్దాం. కుంతల రాజు కూతురును పెళ్ళిచేసుకోవటానికి వెళుతున్న మాంధాతను పౌరకాంతలు దర్శించిన విధాన్ని నరసింహకవి పది పద్యాల్లో వర్ణించాడు. మనోరమను పెళ్ళాడటానికి వెళ్తున్న స్వకోచి పౌరకాంతలు దర్శించిన విధాన్ని పెద్దన పది పద్యాల్లో వర్ణించాడు. స్వర్ణకోకిలలో ఇంద్రుడి ఇంటికి వెళ్తున్న శిశుప్లుషుని పౌరకాంతలు దర్శించిన విధాన్ని పది పద్యాల్లోనే తిమ్మన వర్ణించాడు కాంతల విలాస విధిమాలూ, కవుల సమత్కారాలూ, ప్రస్తుతం మనకు కద్దు. పౌరకాంతల మోసాలను ముగ్గురు కవులూ పదేసి పద్యాల్లోనే వర్ణించారు. ఇన్ని మనకు ముఖ్యం. ఎలాకీ మరకొన్ని సమాన విషయాలు మూడు కావ్యాల్లోనూ ఉన్నాయి. ఎవరిని ఎవరు ఎసుకటించారో, ఎవరమీద ఎవర ప్రభావం ఉందో, తెలుసుకోవాలంటే మూడు గ్రంథాల్ని తులనాత్మకంగా పశిలి చాలి ప్రస్తుతం మనుచరిత్ర, వారిజాతా. హరిణ కావ్య విశేషాలమీద పరిశీలన గ్రంథాలున్నాయి. కవికర్తల సాయనం మీద కూడా పరిశీలన గ్రంథం వస్తే తప్ప ఈ కావ్యాల తులనాత్మక పరిశీలన

సాధ్యం కాదు. అందుచేత కూడా ఈ కావ్యంపై పరిశీలన జరగవలసి ఉంది.

నరసింహకవి సమకాలీన కవుల నిరసనకు గురియిఉంటూ దని తోస్తున్నది. పెద్దన అనుయాయ పృత్యంతం అలా ఉంచునాం. కావ్యంలోని విషయాల్ని బట్టి పరిశీలిద్దాం. కావ్య అవతారికలో కుకవి నింద చేయటం సంప్రదాయం గా వస్తోంది. నరసింహకవికూడా అవతారికలో కుకవి నింద చేశాడు. అంతేకాక సమకాలానుకూలంగా కావ్యంలోకూడా అనేక సాల్లు కుకవుల్ని నిందించాడు. దీనికి కారణం ఏమిటో ఆలోచించాలి. చిగురించిన మామిడి చెట్టును మాసి ఒంటెలమంద మెచ్చుకపోయినా ఒక కోయిల పొగ ద్రవ్య నోమకుంటుంది. అలాగే ఎల్లరు మెచ్చని తన కావ్యాన్ని ఒకడు (సత్కవి లేదా సహృదయుడు అనుకోవచ్చు) మెచ్చుతాడంటాడు. కావ్యంలో ఉన్న దానికంటే విశేషంగా భావించి ఆవరించే సత్కవులు అందరికీ అకారణబంధువులంటాడు. అలాంటి ఒక డికోసం లేదా సత్కవుల కోసం అన్నట్లు, ఇతివృత్తాన్ని బట్టి మాంధాత్యచరిత్రం అని పేరు పెట్టవలసిన తన కావ్యాని కవి గుసాయినిం అని పేరు పెట్టాడు. ఈ విషయాల్ని జాగ్రత్తగా ఆలోచిస్తే నరసింహకవి సమకాలీనుల నిరసనకు గురియిఉంటూ దని భావించటం పోపాటు కాకపోవచ్చు. ఒకకవికి ఆదరణ కానీ, అనాదరణ కానీ అతని కావ్యాన్ని బట్టే లభిస్తుంది. కాబట్టి ఈ దృష్టితో కూడా కవికర్తల సాయనం పరిశీలించవలసి ఉంది.

కవికర్తల సాయనం అవతారికలో నరసింహకవి ఒక భీకర ప్రతిజ్ఞ చేశాడు. తన కావ్యంలోని శృంగార శర్లనం విన్నయతి పేటడు కాకుండా ఉండలే దని, వైరశర్లనం విన్న పేటడు యతి కాకుండా ఉండలే దని ప్రకటించాడు. దీనితోడు లోకల నాలుక లే ఆకులుగా

విత్తే ముందు

శ్రీ గాదేపల్లి కుమ్మలేశ్వరరావు,
ఎం. ఏ.

~~~~~

పుడమి బురదమద్ద వడుపునబడియుండె
గ్రుడ్డి గ్రుడ్డి వెలుతురులు నటించె
పేడతరుగు లట్లు లేడనుండియొ పుట్టి
రాలుమగలునైన యాది నరులు

ఆవురావు రనుచు ఆకటిపెల్లుచే
తల్లడిలచు బొరలు దంతులను
పుడమితల్లి కగుణపాడవి న దృక్కుల
నాదరించి తినుఁ డెటం చొసంగ

మట్టిమద్ద యొకటి మామిడి పండాయె,
ఒకటి నారికేళ మొకటి యరటి,
(రెండవ కాలం చూడుడు)

(16 వ శ్లో తరువాయి)

ఉండెదే సత్కవిత్వం అన్నాడు. తన
కవిత్వంలోని మరికొన్ని గుణాలను
నూరించాడు. ఈ ప్రతిజ్ఞలను ఎంతవరకూ
నెరవేర్చాడో దేదానికోసం కూడా కవి
కర్ణరసాయనం అవశ్యం పరిశీలించదగింది.

చివరగా ఒక్కమాట. కవికర్ణరసాయనం సత్వరం పరిశీలించదగిన కావ్యం. ఇంతవరకూ దీనిపై కృషి జరగకపోవటం విచారకరం. ఒక కావ్యాన్ని మాయాలుగా చదువుకునే విధంగానే ఈ కావ్య పరిశీలనకూడా ప్రారంభించవచ్చు. పెద్దన మీద ఉన్న అభిప్రాయం, ఉద్యాన అమ్మకుని నిరసనాకవి జీవించటం, సమకాలీనుల నిరసనకు గరికావటం వంటి విషయాల్ని జాగ్రత్తగా పరిశీలించాలి. కవి కర్ణరసాయనం, మనుచరిత్ర, పారిజాత పహంజాలలోని పోలికలు, పగస్పర ప్రభావం వదలి పట్టుకోవాలి. పెద్దన మనుచరిత్రకంటే నరసింహకవి కవికర్ణరసాయనం గొప్పదా అన్న విషయాన్ని లోతుగా పరిశీలించాలి.

గోదావరి పుష్కరాలు - తల్లి గోదావరి

— శ్రీ వై. ఎస్. నరసింహారావు, బి.ఏ., డి.సి.ఆర్.ఎస్.

~~~~~

గత గోదావరిపుష్కరాల సందర్భంగా రాష్ట్ర సమాచారకాళి ప్రచురించిన 'గోదావరి పుష్కరాలు' 'తల్లి గోదావరి' అనుపుస్తకాలను జాగ్రత్తగా చదివేను. శ్రీ ఎ. బి. కె. ప్రసాద్ సంకలనం చేసిన తల్లి గోదావరి రెండవశ్రేణిలో 'రాజరాజ నరేంద్రుడు (1022-63) అనే తూర్పు చాళుక్యరాజు సంతతికి చెందిన పాలకుడు రాజమహేంద్రవరం నిర్మించాడు. 'రాజ మహేంద్ర' అనే తనపేరును పెట్టాడు. విన్నకోట పెద్దన రచించిన కావ్యాలంకార మాధామణిలో చాళుక్యరాజు ఈ పట్టణం నిర్మించినట్లు వుంది.' దీనిక్రిందనే 'విమలాదిత్యుని కుమారుడు రాజరాజ నరేంద్రుడు శ్రీ. శ 1022 ఆగష్టు 16 న తంజావూరులో జన్మించాడు. అప్పటి చోళరాజ్యానికి రాజధాని నిర్మించదలచి పవిత్ర గౌతమీ నదీతీరాన ఈ పట్టణం వెలయించాడు.' అని ఉన్నది.

ఒక్కటేమి! ఇచ్చు చుండిన ఆ మట్టి
ముద్దలెల్ల పండ్రోలుపు దారెచ్చె
జరగాన్ని జీవులగు క
ర్మకులకు సంతానమై క్రమక్రమవృద్ధిన్
కలిసి తుండందవ్యాలు
మఠ భిక్షువు లట్లు కోట్లమంది జనింపన్.

జడిసి పుడమితల్లి జనసంతతిని విల్చి
'మట్టి పినికి పండ్లు మలచి మలచి
చేయెల్ల ఒక్కటే తిప్పురై పోయె
పోవుమంటి గర్భ భూతలికిని.'

అనిన 'అగు మాగు'మనుచు అన్నార్తులు
పుడమితల్లి నిట్లు లడిగి గిప్పులు
విమిచేసి పోదువే మమ్ము మాక్షుత్తు?
తిండిలేక చచ్చు టాండె గతియ!

అంత ధాత్రి యనియె ఆర్తురౌ మిమ్ముల
విడిచి చనుట నాటె గడు భరింపె

చారిత్రకాంశాలు వ్రాసేటప్పుడు జాగ్రత్తగా ఆలోచించాలి. ఒకేపేజీలో కర్పర విరుద్ధమైన వాక్యాలు వ్రాసే ఓప్పుడైనా చూచుకోవద్దా? 1022 ఆగష్టు 16 న రాజరాజ నరేంద్రుడు పట్టాభిషిక్తుడయ్యెడు. ఈ విషయాన్ని 1922 లో జరిగిన రాజరాజ నరేంద్ర పట్టాభిషేక - నవశతాబ్ది - ఉత్సవ సందర్భంగా వెలువడిన రాజరాజ నరేంద్ర సంచికలో చరిత్రకారులు స్పష్టం చేసి యున్నారు. ఈ తేదీని ఆయన జన్మించాడని చెబుతున్నారేమిటి ప్రసాద్ గారు? ఆ తేదీని జన్మించినవాడు ఆ తేదీని పట్టాభిషేకం చేయించుకోలేడు కదా! కనుక ఆయన 10వ శతాబ్దం చివర జన్మించి యుండవచ్చును. తేదీని కాని సంతత్యరాన్ని కాని యింతవఱకు చరిత్రకారులు నిర్ధారించలేదు. ఈయన పరిపాలనాకాలం 1022 నాండి 62 వఱకు, కాదు. 1022

అయిన నేమిసేతు! అరుగక తప్పదు -
పోవ దూర, మిక్కడే వసింతు.

దుమ్ముపొరలక్రింద దూరి యుండెద;మీకు
ఏఫలమ్ము దినుట కిచ్చ యగునా!
ఆ ఫలమ్ము దెచ్చి అవని నించుక త్రవ్వ
కప్పిపెట్టు డెఱుగఁగలను కోర్కి.

ఆ ఫలమ్మునుండి ఆవిర్భవించును
మొలక. అదియే వృక్షముగఁ దనవచ్చు;
అదియొసంగు మీకు నాఫలమ్ములు పోరె
డవి భుజించి బ్రతుకుఁ డన్నలార!

అట్లు చెప్పి తల్లి యాతిర్హిత బయ్యె
విత్తనేర్చె జనము విత్తుముండ?
చెట్టు ముండ? యన్న చిరకాలపుంబ్రశ్న
కోక్క యుత్తరమ్ము చిక్క గడకు.

నుండి రిగి వలకు. ఈయన రాజమహేంద్రవరాన్ని నిర్మించినట్లు వ్రాశారు. ఇది పచ్చి అబద్ధం. అంతకుముందే మొదటి అమృరాజు నిర్మించినట్లు చరిత్ర చెప్పుచున్నది. రాజధాని నగరాన్ని నిర్మించేటంతటి మహారాజు కాడు. మిక్కిలి బలహీనుడు రాజరాజు. వారు పేర్కొన్న విన్నకోట పెద్దన గ్రంథంలో కూడా చాళుక్య రాజు కట్టాడనియాత్రమేవుంది. మొదటి అమృరాజు కూడా చాళుక్య రాజే.

ఇక గోదావరి పుష్కరాలు (సంకలన కర్త పేరులేదు) 4 వ పేజీలో 'చాళుక్య చక్రవర్తి రాజరాజు నరేంద్రుడు క్రీ. శ. 1024 లో ఈ పట్టణాన్ని నిర్మించాడని చెబుతుంటారు. నన్నయ భట్టారకుడు రచించిన మహాభారతంలో ఈ ప్రస్తావన కనిపిస్తుంది' అని వ్రాశారు నన్నయభారతాన్ని అనేక పర్యాయాలు తుల్యంగా అధ్యయనం చేసినవారిని అడుగగా పట్టణాన్ని నిర్మించినట్లు ఎక్కడా లేదని కచ్చితంగా చెప్పేగ. ఇంతమోసం ఎక్కడైనా వంటుందా?

'గోదావరి పుష్కరాలు' నాలుగవ పేజీలో 'మార్కండేయ పురాణాన్ని అనుసరించి భగవాన్ వ్యాసుడు సంస్కృతంలో మహాభారతగ్రంథాన్ని యిక్కడే రచించారు' అని వ్రాశారు. ఇలా వ్రాయడానికి ఎన్ని గుండెలుండాలి? మార్కండేయ పురాణంలో ఈ ప్రస్తావనే లేదని వందీతు లెవరైనా చెబుతారు. ఒకవేళ ఇదే నిజమయితే ఇంతకంటే ఆనందకరమైన విషయంఉంటుందా? ఇంత గొప్ప విషయాన్ని యింతవఱకూ ఎంగుకు దాచేరు? అనువాద గ్రంథం యిక్కడ కలువడినందుకే మనం ఎంతో ఆనందస్తున్నాం కదా! అసలుగ్రంథమే వెలువడితే యింకేం కావాలి?

ఇవి ప్రభుత్వ ప్రచురణలు. అన్ని గ్రంథాలయాలకీ వెళతాయి. వేలకొలది (తిరువాయి 20 పేజీలో)

చక్రతీర్థమాహాత్మ్యము

(గ్రంథకర్త : శ్రీ కపిలవాయి లింగమూర్తి. మూల్యము : రు. 4-50, ప్రతులకు : క. కిశోరుబాబు, వాణీసదనము, నాగర్ కర్నూల్ - 519 209.)

ఇది స్థలచరిత్రను చెప్పు కావ్యము. తెలంగాణను నందలి నాగర్ కర్నూల్ సమీపమునఁ గల పెదపల్లి గ్రామమున వెలసియున్న బుగ్గ శ్రీవేంకటరమణ స్వామివారి ఆలయచరిత్ర ఇందలి ప్రధానాంశము.

శ్రీ కపిలవాయి లింగమూర్తి గారికి వేంకటేశ్వరస్వామిపైఁ గల భక్తి ఈ కావ్యరచనకు ప్రేరణము. ఇది అయితే రాశ్వాసములకబ్బము. ఛందస్సిక్కిరణము నందు ప్రాచీనమార్గము ననుసరించియు, కథచెప్పటయందొక చక్కని నవ్యతను కవి పాటించెను.

పురాణాలలో నైమిశారణ్యమునందలి నూతున కట్టి కథకత్తి గొవము కలవో అట్టి యుచిపీఠము పెదపల్లిలో నుండు ఒకానొక వృద్ధుఁడు ఒకసంగ్రామిని నది. అతనిగా ఆగ్రామవృద్ధులు సా ప్రదాయికముగా చెప్పకొను కథ కావ్య కథగా మలచబడినది. ఏత దితివృత్తమును సేరించి యిచ్చిన తన కిష్యుని ఆనతారికిలో శ్లాఘాపూర్వకముగ కవి ఆశీర్వదించెను.

దేవేంద్రపురి యను యతికి ఒకరాత్రి వేంకటరమణస్వామి కలలో కనిపించి తానున్న ఏనుట్ల అరణ్య ప్రాంతము చూపి, అందొక తావున త్రవ్వించి భూస్థాపితుడైయున్న తిన్ను ఉద్ధరింపవలసి నదిగా కోరెను. దేవేంద్రపురి అట్లు చేయింపఁగా అందు స్వామివారి విగ్రహము లభించినది. పైఁగా ఆస్వామివారి పాదప్రదేశమున ఒకానొక జల, బుగ్గయే

యుదీకివచ్చినది. పాదముల యందలి బుగ్గతోసహా అవతరించిన స్వామి యగుటచే బుగ్గ వెంకటరమణస్వామి యని నానుకరణ మైన దట. ఇది ప్రథమాశ్వాసకథ. ఈక్షేత్రమునకే చక్రతీర్థమని నామాంతరము.

అక్కడ టిక్కటండమునకై సాగించిన త్రవ్వకములలో 'స్వయంభువు' ఐన విశ్వేశ్వరుడు లింగకారముగ లభించుట వర్ణితమైనది. కివ కేశ వాద్వైతమును పోషించి, అక్కడ విశ్వేశ్వరాలయమును కూడ నెలకొల్పఁబట. ఇది ద్వితీయాశ్వాస కథ.

అక్కడ దేవతార్చనాది కార్యనిర్వహణ నిమిత్తమై ఒకగ్రామము నిర్మాణము చేయఁబడెను. పంటలకై యొక యోగపడఁగల త పెద్దతటాకము కూడ ఆచ్చట త్రవ్వఁబడెను. ఇది తృతీయాశ్వా పుణితివృత్తిము.

చతుర్థ పంచమాశ్వాసములలో అదేనాలయమునందు అర్చకులుగా నియమితులైనవిశ్వబ్రాహ్మణగంధీయులయొక్కయు, వైష్ణవబ్రాహ్మణగంధీయులయొక్కయు, చరిత వర్ణితమయినది. ఆస్థలనుహాత్యము కూడ పంచమాశ్వాసమున ఫలశ్రుతివలె భవించునట్లు నిబంధంపఁబడినది.

శ్రీ లింగమూర్తిగారు బహుగ్రంథములు రచించిన కవి. పద్యమును ధారాళమైన శైలిలో సుఖముగా నడిపింపఁగల నేర్పరి.

'అమృతము హావ్యమున్ సురల
కారయకావ్యము నన్నమున్ జనో'

త్తములకు ధాత యేగ్గరచె ధారుణి

భోజ్యము గాఁగ .....

అని చెప్పిన మాటలలో - కావ్యము నకు అమృత త్వమును ఆపాదించిరి. చక్కని యూహ. మానవస్వభావచిత్రణము నందు వీరి కన్నదగిన నేర్పు గలదు. మట్టిత్రవ్వకపు పనులుచేయు ఉప్పరుల పనిపాట్లను మిక్కిలి సహజముగా వర్ణించుచు,

‘మొలను చెకుముకి సుంచియు,

ముగుక కాసె

తలరుమాలున చుట్టపీకలను దొపి
భుజమునండ్లపాలు పొదలుచుండ
నప్పరులగుంపు గదలె నప్పప్ప యనఁగ’

అని చెప్పిన పద్యము, అట్లే పనులు ముగించుకొనిన ఉప్పర స్త్రీలను వర్ణించుచు,

‘చన్నిచ్చువేళ యయ్యెను
చిన్నారులపాలు గుడుపఁ జేరిరి తల్లల్
గున్నగిలె పని మొగంబును
వన్నెవతీగి పుల్లగిలియె భానుఁడు

నాడన్.’

అని చెప్పినకందము. ఎంతో అందముగా నున్నది.

గ్రామనిర్మాణ సమయమున ముందుగా బొడాయిని నిల్పుట, దక్షిణ దిక్కున వీరాంజనేయస్వామిని ప్రతిష్ఠించుకొనుట, మ్రుగ్గుగీతలు గీసి గృహనిర్మాణము లొనఁగించుట, మొదలగు విషయములు కవికిఁ గల వాస్తుజ్ఞానమును విశదపఱచుచున్నది.

‘కంబలి కంపటియుండిన
యంబలిలేకున్న మానె నన్నించెను, కే
యంబవళులు జనములకును
సంబరములు దగ్గిపనులు చల్లంబడియెన్.’

అన్న పద్యము చాటు పద్యరచనా సారశ్యముతో నడచినది.

‘భూదేవతలులేక పుణ్యకర్మలులేవు
యొజ్జలేకుండిన నోగులేదు.

‘అర్ధరాత్రినిబట్టె అంతకాంతకమూర్తి
మధ్యాహ్నమునఁ బుట్టెమారగుడుడు’

వంటి సీసములు చదువువారికి ఆనందమును కల్పించును.

‘కంబలి కంపటియుండిన యంబలి’
‘కర్మలులేవు యొజ్జలేకుండిన’ అంటియస్తాన యదాగముములు, ‘ప్రవృత్తు చుండింగ’ (2ఆ. 42 ప.) అని ఆదేశ సరళముతో పద్యమునే ఆరంభించుట, పలుచోట్ల మకారమునకు అబిందుపూర్వక పకారముతో యతిమైత్రిచేయుట (ఉదా : (మ, మ్మారులు గడ్డపారగొని పాదగలిం చియు), ‘శ్రీరామునకు నయోధ్యా తీరున’, మున్నగు లక్షణ విరుద్ధములైన ప్రయోగములు, లేకుండినచో మరింత యందగించెడిది.

‘గూనకనుంచారుకు వసు

ధాచక్రవికీరణుండు గజమాపుడునై’
(ద్వి. 4 ప.)

‘తఱచుగా కటిపైఁగ దీర్చికట్టి’
(ద్వి. 4 ప)

‘రమ్మిడిజనుదేలరాఁగ నొగినిట్లనియెన్’
(ద్వి. 85 ప)

అనుపాదములలో యతిభంగములును, కందపద్యపాదములైన ‘వే) శమ్ముదెచ్చి నారు గున్నజనపతులిచ్చన్’ (త్రి. 49 ప ‘ఇంతిం)తలుగా గట్టించుకొంచు తరలి రిడ్లకన్. (చతు 60 ప.)

అనువాని యందు గణనోపములును దొరలినవి.

కవులకు సహజమైయుండు స్వస్థలాభిమానము, ప్రత్యేకించి తెలంగాణ కవుల యందు దెక్కువగ గోచరించు చరిత్రజ్ఞాన శ్రీలింగమూర్తి గారి యందు పుష్కలముగా నున్నది.

మొత్తము మీద ఈ కావ్యము సరళమైన రచనా సౌభాగ్యము కల్గి, క్రొత్త యితీకృతమును పాఠకులకు అందించుచున్నది.

— సుగుణారాధక.

—....—

రాజమహేంద్రవరము

(తెలుఁగు నవల)

(రచయిత : అష్టావధాని శ్రీ చిటమూరి రామభద్రకాశ్రి, 220 పుటలు. వెల రు 6/- తొ.టెపు సుబ్రహ్మణ్యంగారి యిల్లు, పి.యిన్ గోడ్డు రామండ్రి.)

ఏతద్గ్రంథమును గూర్చి ప్రముఖ విద్వాంసులు శ్రీ దామెర్ల వెంకటరావు గారు, శ్రీ ఎం ఆర్. అప్పారావుగారు, శ్రీ కొల్లి అనంత పద్మనాభ కాశ్రిగారు, శ్రీ కొవ్వడి లింగరాజుగారు, శ్రీ పోతుల వీరభద్రరావుగారు, శ్రీ మధునాపతుల సత్యనారాయణ కాశ్రిగారు శ్రీ దివాకర్ల వెంకటావధానిగారు, అమూల్యములయిన, అభిప్రాయముల నొసగి ప్రశంసించియుండిరి.

వీరు నవల, చారిత్రక గ్రంథము, తేత్ర మాహాత్మ్యము, విమర్శగ్రంథము, పారాణిక గ్రంథము అనే విభాగాలలో దేనికి గ్రంథము చెందు ననే విషయమును పరామర్శింక పాఠకు భావనకే వదలి వైచుట మిక్కిలి యుచితము.

రాజమహేంద్రవరము, పరిసర పాఠశాలములఁగల అనేక పుణ్యతేత్రముల దేవాలయాదుల వృత్తాంతవిశేషము లిందు చర్చా పూర్వకముగా ప్రదర్శింపబడినవి. పుష్కరియాశ్రమంల కెంతో సమాచార మిందు గలదు. రాజమహేంద్రవరము 1979 నాటి మ్యాపుకూడ ఇందు చేర్చబడి. ఎంతో సమచితమైయున్నది.

వ్యాసుడు, నన్నయ, శ్రీనాథుడు అనువారి సంభాషణ రూపమున కల్పితమైన యీ గ్రంథమున చారిత్రక సత్యత్వమునగాని విషయక్రమ సముపస్థితినిగాని నీధాంతపరిణతినిగాని అపేక్షించుట సమం

జనముగాదు. '50 పేజీల పుస్తకం అని దీని 280 పేజీల దాకా దేకింది కాబట్టి యే ధనార్థం ఎడ్వర్ పేజీ మెంటులూ-సంక్షిప్త చరిత్రలూ పుస్తకంలో స్థలం సంపాదించినాయి' అనే రచయిత మనవి పరిశీలించిన తర్వాత గ్రంథస్థ విషయ సమగ్రత నపేక్షించుటయు భావ్యము కాదు.

1. ఈ రచన రాజమహేంద్రవరరాన్ని గూర్చిన విజ్ఞాన సర్వస్వం అంటే అతి శయోక్తిలేదు.

2. సారంగధర మెట్ట మున్నగు ఐతిహ్యములను సోపన త్రికముగా నిర్ణయించి వానిచారిత్రకాస్తిత్వమును నిరూపించుట ప్రశంసార్హము. ఈ గ్రంథమును ఒక సంపూర్ణ రాజమహేంద్రవరచరిత్రముగా రచించిన శ్రీకాస్త్రి గారు ప్రశంసార్హులు.

3. చరిత్ర దృష్టితోగూడ పరిశీలన మొనర్చి సంశయాస్పదములైన వానిని సిద్ధాంతీకరించినారు. సారంగధర వృత్తాంత మిందుకు దర్శనము.

4. రాజమహేంద్రవరంలో ఎన్నో జరిగాయి జరుగునూనే ఉన్నాయి. వాటిలో ముఖ్యమైన వాటినిన్నింటినీ పూర్వగ్రుచ్చినట్లు శ్రీ కాస్త్రి గారు ఏకరువు పెట్టారు.

పై వాక్యములతో ఎందరు విజ్ఞులు ఏకీభవించుకో చెప్పట కష్టము.

వ్యావహారికమునకు సన్నిహితభావాల వ్రాయబడిన ఇట్టి గ్రంథమున భాషాస్థానిత్యాదులను, ముద్రణ స్థానిత్యాదులను తడవుట యుచితము గాదు.

ప్రముఖ విద్వాంసులు శ్రీ రామభద్ర కాస్త్రిగారి సంకల్ప ముదారము. వారి బహుగ్రంథ పరిశీలన కృషి యెన్నదగినది యనుట నిస్సంశయము.

యే సు కృష్ణి య ము

(ద్వ్యర్థి కావ్యము)

రచయిత : అష్టావధాని శ్రీ గాదేపల్లి కమ్మటేశ్వరరావు ఎం.ఏ. ఉపన్యాసకులు, ప్రభుత్వ కళాశాల, రాజమండ్రి. పుటలు 28 వెల రు. 2/-

ఈ గ్రంథము అతిసరళమైన భాషలో ఏసుపరముగాను, కృష్ణ పరముగాను రెండర్థములు వచ్చునట్లు రచింపబడిన 9 పద్యముల (7 గీతిములు + 2 కందములు) లఘు కావ్యము. రచయిత చక్కని నిర్దుష్టమైన, కవిత చెప్పగలవాడు. కవితాగుణములన్నిటి నత్యల్ప పరిమితిలో ఈ గ్రంథమున బ్రదర్శింప నవకాశముండదు గదా! గెండ్రుకుల కావ్యము రచించు తలంపూనుటయే సాహసము. దానిని జయపదముగా నిర్వహించిన కవి అభినందనీయుడు. నేటి సాతక లోకమున కవసరమయిన రీతిని గెండ్రుకులు వ్రాసినావు టుచితముగానున్నది. ఇందలి చివరి పద్యమున 'ఈ కరుణామయు చరిత్రమునే, పురుషుడు విను జగువు నతడు పొందడఘమ్ముల్' అనుచోట పొంగు శుభమ్ముల్ అనక పొందడఘమ్ముల్ అనట లోని వైకృత్యము గమనింపదగినది.

... + ...

(18 వ పేజీ తరువాయి)

మంచి విద్యార్థులు చదువుతారు. భవిష్యత్తులో పరిశోధన చేసేవారు ఈ ప్రభుత్వ ప్రకటనలను నమ్మి మోసపోతారు. పరస్పర విశద్ధ వాక్యాలవల్ల గందరగోళంలో పడతారు.

'తల్లి గోదావరి' 1వ పేజీలో 'ఇప్పటికీ సారంగధర మెట్ట, కొటగుమ్మయూ యాత్రీకులు దర్శిస్తుంటారు.' అని వ్రాశారు. ఇక్కడ లేని కొటగుమ్మన్న ఏలాచూస్తాలో? చరిత్ర సంబంధంలేని సారంగధరుని ప్రస్తావన ఎందుకో? 10 వ పేజీలో 'కాటన్' విగ్రహం బొబ్బర్లంక వద్ద ఉన్నదని వ్రాశారు. నాడే

పొరపాటేమో అని ఒకసారి బొబ్బర్లంక వెళ్ళేను. అక్కడ అదిలేక! ధవళేశ్వరంలో ఎప్పటినుండో ఉంది. అదే పేజీలో 'సుప్రసిద్ధ చిత్రకారుడు చామెర్ల వెంకట్రావు' అని వుంది. ఆయన వెంకట్రావు కాదు, రామారావు. 13 వ పేజీలో 'ఆంధ్రుత్వ దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య ఎడింబరోలో విద్యాభ్యాసం చేసి ఆర్ట్స్ కాలేజీలో ఆచార్యులుగా పనిచేశాడు' అని వుంది. ఆయన పనిచేసింది ట్రయినింగు కాలేజీ. నాటి వారి కిక్కులు శ్రీ చామెర్ల వెంకట్రావు గారిని అడిగితే చెప్పేవారు కదా!

14 వ పేజీలో బహు బోధాత్మకము. బహుణ్యంగాను సీతాసారంలో మరణించినట్లు వ్రాశారు ఆయన రాజమండ్రిలో స్వగిరిపై.

ఇదే పుస్తకంలో రాజమండ్రి దేవాలయాలు అనే శీర్షిక క్రింద రాజమహేంద్రవర క్షేత్రపాలకుడు, చారిత్రకంగానూ పౌరాణికంగానూ ప్రసిద్ధుడూవిన శ్రీవేణు గోపాలస్వామి దేవాలయాన్ని గూర్చి వ్రాయబడు. చారిత్రకంగాగాని పౌరాణికంగాగాని ప్రసిద్ధంగాని సారంగధర దేవాలయాన్ని గూర్చి వ్రాశారు.

పంచారామంలో ఒక్కటైన సామర్లకోట, చారిత్రకంగా పౌరాణికంగానూ ప్రసిద్ధములైన పితాపురం, కోరుకొండ, స్వవరం, చిక్కవోలు, పలికలలను గురించి ప్రస్తావనలేదు. 19 వ పేజీలో 'శ్రీ రాళ్ళబండి సుబ్బారావు ప్రభుత్వ ప్రదర్శన కాలము 1928 లో శ్రీ రాళ్ళబండి సుబ్బారావు స్థాపించారు' అన్నారు. దీనిని శ్రీ సుబ్బారావు స్థాపించలేను. స్థాపన సంగత్యం 1928 కాదు. గాత్రుని గ్రంథాలకున్న 1879లో స్థాపించినట్లు వ్రాశారు 1898లో స్థాపించినట్లు అచట బొద్దుగూడ నే ఉన్నదికదా! ఈ తప్పులు సరిద్దబడ వలసినవిగా భావిస్తున్నాను.

రచయితలకు మనవి

సంక్షేపముగాను, సామనస్యముతోఁ గూడినవిగాను, నుండు విమర్శనాత్మక రచనలకు స్వాగతము గ్రంథవిమర్శకుఁ బ్రాప్తము. పౌచిత్యము మీఱని అభిప్రాయ భేదములకు సమచిత గౌరవము. వాఙ్మయమునఁ జేరఁదగు వివిధాంశములపైఁ దను రచనలు పంపి మాకుఁ జేయుతనముఁ బ్రార్థన. రచనలు సరళగ్రాంథికములోఁ గాని, శిష్టవా్యవహారికములోఁ గాని యుండవచ్చును. సులక్షణములు రసవంతములు నగు పద్యరచనలకు ప్రత్యేక స్వాగతము.

వివాదాస్పదములుగాని, చట్టబద్ధమైన, మత, రాజకీయ, ఆర్థిక, శాస్త్రీయ విజ్ఞాన, సాంఘిక, సాహిత్యాదుల సంబంధించి వివిధప్రక్రియలకుఁ జెందిన విషయములమీఁది రచనలనైనఁ బ్రచురించుట మా యభిలాష.

రచన మాకుఁ జేరిన కొంతదిరోజులలోఁ బ్రచురణకు స్వీకరించిన విషయము రచయితలకుఁ దెలుపఁబడును. స్వీకరింపబడని రచనలు తిప్పిపంపుటకు తగిన తపాలాస్టాంపులు రచనలతోపాటు పంపవలయును.

క్రొత్తపుస్తకములను రెవ్రూ? పంపుకారు రెండుకాపీలు పంపఁగలరు. పంపఁబడిన ప్రతి పుస్తకముమీఁదను నీలయినది నలుకు రెవ్రూ ప్రచురింపఁబడును.

— ఎ డి ట ర

అడ్రసు :—

సంపాదకుడు, బులుసు సీతారామశాస్త్రి,
రైడ్లు తెలుగు లెక్కరదు, వి. టి. కె. కాలేజీ,
6-8-7, ఇన్నసుపేట (త్యాగరాజనగర్), రాజమండ్రి-1.

